

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Natálie Delongová

Trestná činnost mládeže, využití alternativních trestů v

Havířově

Olomouc 2015

vedoucí práce: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených zdrojů a literatury.

V Olomouci dne 20. června 2015

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Velmi děkuji paní Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D. za odborné rady, konzultace, pomoc a vstřícnost při zpracování této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a blízkým za podporu během celého studia.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Natálie Delongová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph. D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Trestná činnost mládeže, využití alternativních trestů v Havířově
Název v angličtině:	Crimes executed by adolescent, use of alternative sentencing in Havirov.
Anotace práce:	Bakalářská práce je zaměřena na trestnou činnost mládeže a na využití alternativních trestů v Havířově. Cílem je zjistit, jaké je využití alternativních trestů v Havířově, prostřednictvím rozhovorů s kurátory pro děti a mládež. V teoretické části je vysvětlena terminologie, dále celkový vývoj mládeže, poruchy chování, práce kurátora pro děti a mládež, legislativa a metody práce s mládeží. Třetí kapitola je věnována sankcím ukládaným mladistvých, alternativním trestům a ochranné a ústavní výchově. Výzkumné šetření je založeno na rozhovorech s kurátory.
Klíčová slova:	Mládež, riziková mládež, poruchy chování, kurátor pro děti a mládež, opatření, alternativní tresty, orgán sociálně-právní ochrany dětí
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis research crimes executed by adolescent and use of alternative sentencing in Havirov. Target of this bachelor thesis is to find out how works alternative sentencing in Havirov by interviewing curators for children and adolescent. In theoretically oriented part is described

	terminology, development of adolescent, disorders of behaviour, work of curators for children and adolescent, legislation and methods of working with adolescent. Third chapter describes sanctions for juveniles, alternative sentencing and institutional education.
Klíčová slova v angličtině:	Adolescent, hazardous adolescent, disorders of behaviour, curator for children and adolescent, remedies, alternative sentencing, social and legal department of children protection.
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1: Probační činnost</p> <p>Příloha č. 2: Mediační činnost</p> <p>Příloha č. 3: Přepis rozhovoru respondent 1</p> <p>Příloha č. 4: Přepis rozhovoru respondent 2</p> <p>Příloha č. 5: Přepis rozhovoru respondent 3</p> <p>Příloha č. 6: Přepis rozhovoru respondent 4</p> <p>Příloha č. 7: Přepis rozhovoru respondent 5</p>
Rozsah práce:	74 stran
Jazyk práce:	Český

*“Je to smutné, ale mláďa musí jednou odejít. I když si jej člověk zachová v srdci, žel
přírodě, nezachová si je v kolenou“ (Jan Werich)*

Obrázek č. 1 Dívka za plotem (<http://najmama.aktuality.sk/clanok/226792/poznate-si-dieta-nie-je-delikvent-a-kriminalnik/>)

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 MLÁDEŽ	10
1.1 Fyzický, psychický a sociální vývoj mládeže.....	11
1.2 Faktory ovlivňující vývoj jedince	15
1.3 Poruchy chování mládeže	20
2 KURÁTOR PRO DĚTI A MLÁDEŽ	29
2.1 Kompetence kurátora pro děti a mládež	31
2.2 Legislativa.....	32
2.3 Metody práce s mládeží	34
3 Výchovná a ochranná opatření, alternativní tresty	41
3.1 Trestání delikventní mládeže	41
3.2 Probační a mediační služba ČR	50
3.3 Ochranná výchova a zákon o výkonu ústavní výchovy.....	52
3.4 Orgány sociálně-právní ochrany dětí	54
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	56
4.1 Cíl.....	57
4.2 Metodologie, organizace a cílová skupina.....	57
4.3 Vlastní výzkumné šetření.....	59
4.4 Závěr výzkumného šetření.....	63
ZÁVĚR.....	65
SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ	66
Seznam zkratk.....	70
Seznam schémat	71
Seznam tabulek.....	72
Seznam obrázků.....	73
Seznam příloh.....	74

ÚVOD

Za dobu studia jsem měla možnost se setkat s mnoha oblastmi sociální práce, ale žádná mi nebyla tak blízká jako práce kurátora s rizikovou mládeží. V rámci své odborné praxe jsem měla možnost sledovat práci kurátora s klienty. Byla jsem přítomná u realizace rozhovorů mezi kurátorem a mladistvým. Nejčastější problémy, s kterými se kurátoři potýkají dnes a denně, jsou například záškoláctví, šikana, závislosti na alkoholu, kouření či drogách apod. Dalším důvodem volby tématu je, že pocházím z okolí Ostravy, kde kriminalita mladých neustále roste. Každý den můžeme vidět na ulicích, či v obchodních domech party dospívajících, při používání vulgarismů, kouření, požívání alkoholu či návykových látek, kterými u mládeže bývá marihuana. Možná je to všechno také způsobeno snadnou dostupností uvedených látek u nás v České Republice. Moc ráda bych po úspěšném dostudování, nastoupila na pracovní pozici kurátora pro děti a mládež v městě Havířov a věnovala se náročné, ale tolik potřebné práci s rizikovou mládeží. Proto jsem si zvolila jako téma mé bakalářské práce *„Trestná činnost mládeže, využití alternativních trestů v Havířově“*.

Cílem mé bakalářské práce je seznámit s druhy výchovných opatření u mládeže a prostřednictvím výzkumného šetření zjistit, jaké je využití alternativních trestů u mladistvých v Havířově.

Bakalářská práce tvoří čtyři kapitoly. V teoretické části se nejprve zabývám odbornou terminologií, fyzickým, psychickým a sociálním vývojem mládeže. Dále popisuji faktory, které působí na dospívajícího jedince, charakterizují poruchy chování, jenž se mohou u rizikových jedinců projevit. V rámci práce s rizikovou mládeží se zaměřuji na úlohu kurátora pro děti a mládež, legislativu, jenž musí kurátor znát a metody, které lze využít při práci s mládeží. V závěru teoretické části se věnuji sankcím, které mohou být v rámci legislativy uloženy mladým pachatelům, alternativním trestům, ochrannou a ústavní výchovou a úlohou orgánu sociálně-právní ochrany dětí v rámci trestního řízení vedeném proti mladistvým. V poslední kapitole bylo realizováno výzkumného šetření pomocí kvalitativní metody - rozhovoru, kdy cílovou skupinu tvořili kurátoři pro děti a mládež.

Uvedenou tématikou se u nás zabývají například MATOUŠEK, KROFTOVÁ, VÁGNEROVÁ, PAZLAROVÁ, SOBOTKOVÁ, PÉMOVÁ, PTÁČEK, LAGMERIER, KREJČÍŘOVÁ, JELÍNEK a MARTÍNEK. Ze zahraničních autorů bych zmínila jména LABÁTH a GLASSER.

1 MLÁDEŽ

Nejdříve si vymežíme pojem „mládež“, její fyzický a psychický sociální vývoj. V určitém stupni vývoje se projevují jejich charakteristické prvky chování. S tím souvisí vymezení nejčastějších poruch chování této skupiny, jelikož hrají v mé práci klíčovou roli. Jednotná definice pojmu „mládež“ dosud neexistuje. Nejčastěji bývá spojován s pojmy „puberta“ a „adolescence“. V odborné literatuře se můžeme setkat s mnoha různými definicemi autorů. Závisí na tom, z jakého hlediska autoři uvedenou skupinu vymezují.

Například sociologického hledisko: *„Termín mládež označuje buď nepřesně ohraničenou věkovou skupinu, nebo sociální kategorii vymezenou specifickými biologickými, psychickými a sociálními znaky. Příslušníky mládeže spojuje to, že se nalézají ve stejném životním cyklu nazývaném mládí a jsou stejnou generací“* (Velký sociologický slovník, 1996, str. 635)

SUCHÝ a ŠVANCAR rozlišují mládež na věkové skupiny od 15 do 18 let a věkově starší skupinu mládeže 18 až 24 let. Z hlediska sociálního se jedná o přechod mezi dětstvím a dospělostí. V tomto období se jedná o psychické a fyzické dozrávání, kdy se odehrávají přeměny v organismu, jak v životě duševním, tak v sociálním postavení jedinců. Jedná se o období puberty, kdy dochází k pohlavnímu dozrávání - prudký tělesný vývoj, jedinec dozrává jak fyzicky tak i duševně. (Suchý, Švancar, 1972)

Z pedagogického hlediska je mládež definovaná, jako sociální skupina, kterou tvoří lidé ve věku od 15 do 25 let, kteří se ve společnosti neberou jako děti, avšak role dospělých jim také ještě není přiznána. Jejich myšlení a způsob chování je velmi charakteristický a mají odlišné normy a hodnoty. Obnovují či odmítají některé kulturní hodnoty dané společností a vytváří si hodnoty nové. Proto v průběhu socializace mládeže vzniká určité napětí. (Průcha, Walterová, Mareš, 1995)

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, vymezuje mládež jako, „*děti mladší 15 let*“ a „*mladistvé*.“ Přičemž „*dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku*“. Mladistvým se rozumí jedinec ve věku od 15 do 18 let, který je již zodpovědný za spáchané trestné činy. (ČESKO: Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů)

Z psychologického hlediska je mládež řazena do období dospívání. Uvedené období je řazeno do dvou kategorií, a to **pubescenti** a **adolescenti**. (Langmeier, Krejčířová, 2007)

Riziková mládež

LABÁTH definuje rizikovou mládež následovně: „*Za rizikovou mládež považujeme dospívající, u kterých je, následkem spolupůsobení více faktorů, zvýšená pravděpodobnost selhání v sociální a psychické oblasti.*“ (Labáth, 2001, str. 11)

KASAL označuje za rizikovou mládež „*skupiny mládeže, u kterých jsou v období dospívání souběhem biologických, psychických, sociálních a kulturních předpokladů a vlivů vytvořeny podmínky pro chování, jež tyto osoby z dlouhodobější perspektivy ohrožuje ve zdravém psychickém i sociálním vývoji a zároveň je sociálním prostředím toto chování spatřováno jako ohrožující.*“ (Kasal in Matoušek, 2013, str. 347)

Na rizikové chování mládeže má vliv celkový vývoj jedince v dospívání a faktory, které jedince denně obklopují.

1.1 Fyzický, psychický a sociální vývoj mládeže

Přechodná doba mezi dětstvím a dospělostí je charakterizovaná jako dospívání. Tato etapa začíná okolo 11 roku a končí dosažením dospělosti ve 20 letech. (Vágnerová, 2000)

Období dospívání je v psychologii, jak již bylo zmíněno nejčastěji děleno na období **pubescence** a období **adolescence**.

Období pubescence

LANGMEIER uvedené období rozděluje na dvě fáze: *fáze prepuberty* (od 11 do 13 let) a *fáze vlastní puberty* (od 13-15 let). Postupně je fyzický růst pomalejší a jedinec rozvíjí především své psychické funkce. Jedinec pohlavně dozrává a mění se po biologické stránce ve zralého, dospělého jedince, který je schopen sexuální reprodukce. (Langmeier, Krejčířová, 2007)

Období adolescence

V této vývojové etapě se ukončuje doba mezi dětstvím a dospělostí. Dosahuje se plné reprodukční zralosti a dokončuje se tělesný růst. Nastává změna v postavení jedince ve společnosti. Hluběji se navazují erotické vztahy a mění se sebepojetí. (Langmeier, Krejčířová, 2007)

MACEK uvádí, že emocionální, konfliktní a vzdorové období je překonáno a dále adolescenci dělí do tří fází:

- *Časnou adolescenci (10 (11)-13 let)*
- *Střední adolescenci (14-16 let)*
- *Pozdí adolescenci (17-20 let)* (Macek, 2003, str. 32)

Dle VÁGNEROVÉ lze období adolescence charakterizovat důležitými proměnami:

- Zkušenost s prvním pohlavním stykem
- Ukončení povinné školní docházky, poté následuje dovršení příprav na budoucí povolání, které souvisí s nástupem do zaměstnání a ekonomickou nezávislostí (výjimka u vysokoškoláků).
- Dosažení plnoletosti. (Vágnerová, 2000)

Koncem 20. století a začátkem 21. století se zrychlil vývoj dětí a to jak fyzicky, tak i psychicky. Tento trend je nazýván „*sekulární akceleraace*“. **Fyzický** vývoj v tomto období se začíná zpomalovat růst končetin. Jedinec po tělesné stránce dostává dospělou podobu. Avšak tělesný růst není rovnoměrný. Dochází k disharmonii postavy, díky růstu dolních a horních končetin. Výrazně se odlišují dívky od chlapců. Chlapcům začíná mohutnět svalstvo a dívkám se postava zaobljuje. Začínají se ozývat první známky pohlavního zrání. Rozdíly se mohou projevovat ve věku, u některých dívek se pohlavní znaky začnou objevovat v osmi letech a u jiných až okolo patnáctého roku, u chlapců je to v rozmezí 12 až 17 let. LANGMEIR pro tento rozdíl ve věkové hranici používá pojem „*interindividuální variabilita*“. (Langmeier, Krejčířová, 2007)

Adolescent své tělo vnímá jako součást identity a důležitá je pro něj výška postavy, síla a fyzická zdatnost. (Vágnerová, 2000)

Důležitým **psychickým** vývojovým úkolem v dospívání jedince je, vytváření pocitu vlastní identity. Tento úkol ve vývoji souvisí s otázkami, které si jedinec vytváří v hlavě a nalézá na ně odpověď – kam patří, jaké jsou hlavní hodnoty v jeho životě, kým a jakým je apod. V průběhu vytváření identity je důležité u pubescenta, hodnocení vlastního vzhledu – jedinec se začne více starat o svůj zevnějšek, zkoumá na sobě drobné vady, které zveličuje a trápí ho. Někteří jedinci se mohou k sobě stavět kriticky, mít oslabený pocit sebejistoty, mohou nepřiměřeně reagovat na kritiku, která je na ně zaměřena. Protipólem

jsou jedinci, kteří mohou mít pocit jedinečnosti. S vytvářením vlastní identity, dále souvisí identita sexuální, což přivádí jedince ke snaze být dobrým mužem či ženou. Hledání identity kromě těchto poznatků sebou nese i aktivní proces, kdy se jedinec snaží přibližovat svému ideálu a být sám sebou. (Langmeier, Krejčířová, 2007)

Za úspěšný rozvoj vlastní identity můžeme považovat, dle LANGMEIERA dosažení *psychické diference* – přijetí odpovědnosti za sebe sama, schopnost se odlišovat od ostatních (rodičů, vrstevníků) a dosažení *psychické nezávislosti* – vnímat sebe jako svéprávnou bytost, která je schopna za sebe jednat bez pomoci ostatních. (Langmeier, Krejčířová, 2007)

VÁGNEROVÁ dosažení identity rozděluje na dvě fáze (podle Josselsonové, 1980):

1. *Fáze postupné stabilizace* – vyrovnávají se vztahy s rodiči. Demonstrativní období je překonáno.
2. *Fáze psychického osamostatnění* – ukončena je závislost na rodičích, jedinec tak dosahuje úplné samostatnosti a je schopen sám sebe vnímat, jako jedinečnou osobnost. Vznik sebepojetí a sebehodnocení. (Vágnerová, 2000, str. 263)

Pro **citový** vývoj u pubescentů je typická citová labilita, časté změny nálad, impulzivní jednání, nepředvídatelnost a nestálost reakcí. Někteří autoři charakterizují toto období jako období „bouří a krizí“. Může to být způsobeno také tím, že mozek v dospívání prochází určitými výkyvy. Problémy a kolísání prospěchu ve škole mohou být způsobeny špatným soustředěním a také zvýšenou únavou. Uvedený stav také může narušit chuť k jídlu a zhoršení spánku. Mnoho pubescentů sami nerozumí, co se v jejich těle děje a mohou se stahovat do svých vlastních citových světů a odklánět se od reality. V psychologii autoři uvádí, že v adolescenci se již citová labilita vytrácí. Ve většině případů mají jedinci více pozitivního ladění. Jedinci se odpoutávají od rodičů a začínají odmítat jejich citové projevy. Někteří pubescenti mají k rodičům úctu, jiní mohou ke svým rodičům cítit nenávisť. Uvedené reakce jsou spojeny s jejich výchovou. Důležitým znakem v dospívání je navazování vztahů k vrstevníkům. V první fázi v období pubescence mají jedinci potřebu navazovat vztahy se svými vrstevníky stejného pohlaví, až v pozdější fázi se začíná vytrácet izolovanost chlapců od děvčat, začínají se sbližovat a nastává první období zamilovanosti a sexuálních zkušeností. Později v adolescenci začínají jedinci vytvářet heterosexuální vztahy, které mohou být předchůdcem manželství a založení vlastní rodiny. (Langmeier, Krejčířová, 2007)

LANGMEIER zmiňuje potrebu zdôrazniť, že citové fáze v dospívání, nemusí byť pro všechny pravidlem, ale u některých jedinců mohou být individuální. Mnoho autorů se také domnívá, že jedinci si pod společenským tlakem osvojují předčasnou dospělost a sexuální život začínají žít bez emočního pouta. Díky tomu mizí postupné navazování citových vztahů v dospívání. Předčasné zahájení sexuálního života může být spojena s kouřením, alkoholem a s účastí jedince na dalších poruchách chování. (Langmeier, Krejčířová, 2007)

Pro **sociální** vývoj dospívajícího je typická touha začlenit se do různých skupin a účastnit se společenských aktivit. Pubescenti mají potřebu odlišovat se v oblékání, používají vulgarismy, pijí alkohol, kouří. Jedná se o projev vzdorů vůči dospělým. Je to dáno nezávislostí na rodičích a potřebou vytvářet partnerské vztahy. Začínají se objevovat značné rozdíly názorů mezi generacemi. Jedinci se bouří proti názorům dospělých, mají potřebu být nezávislí, chtějí se sami rozhodovat a uplatňovat své vlastní názory. Typické pro jedince je důslednost a nekompromisnost. Důležitým momentem v sociálním vývoji jedince je, jak jsme si již zmiňovali, období prožívání prvních lásek a navazování vrstevnických vztahů. (Langmeier, Krejčířová, 2007)

Pro adolescenta nastává důležitá změna v socializaci. Ve společnosti je jedinec čím dál více vnímán jako dospělá osoba, od které se očekává odpovídající chování. S tím souvisí přijetí a přizpůsobení se pravidlům a normám společnosti, což může být u vybraných jedinců nelehké, jelikož si sami vybírají, která pravidla a normy budou akceptovat. (Vágnerová 2000)

V adolescenci se jedinec seznamuje s novými obory, ve kterých může načerpat široké znalosti a dovednosti. S čímž může souviset také jeden z hlavních momentů dospívání a to je volba povolání. Nastává důležitá změna současného životního stylu jedince, což může vést bez pomoci, ke zklamání z nenaplněného očekávání. (Langmeier, Krejčířová, 2007)

Celkové období dospívání sebou nese řadu změn, způsobených především zvýšeným vlivem hormonů v těle jedince. Dané vývojové období je obdobím „bouří a krizí“. Tato životní fáze bývá pro některé dospívající značně složitá a vlivem mnoha faktorů může docházet ke vzniku rizika antisociálního chování.

1.2 Faktory ovlivňující vývoj jedince

Jednotlivé sociální složky prostředí mohou ovlivnit psychický vývoj jedince. Značný vliv na jedince mohou mít malé sociální skupiny. Ovlivňují jej přímo a prostřednictvím mezilidských vztahů. (Vágnerová, 2008)

Mezi hlavní faktory ovlivňující jedince patří rodina, škola, vrstevnické skupiny a média.

Rodina

Rodina představuje společenství osob, ve kterém se utváří základní prvky našeho duševního života. Rodina je primární skupinou, která od narození ovlivňuje vývoj jedince a utváří citové vazby. Mezi socializační funkce rodiny patří kromě biologických potřeb, také příprava na přijetí rolí a vzorů jednání. S tím souvisí záměrná řízená výchova (sebekontrola, utváření návyků apod.). (Jedlička, Klíma, Kořa, Němec, Pilař, 2004)

MATOUŠEK a PAZLAROVÁ uvádí funkce rodiny v západních civilizacích tyto:

- *Podporování socializace – vychovávání dětí*
- *Vztahová podpora dospělých lidí*
- *Ekonomická podpora všech členů* (Matoušek, Pazlarová, 2010, str. 14)

VÁGNEROVÁ rodinu charakterizuje následovně: „*Rodina je z hlediska rozvoje dětské osobnosti nejvýznamnější sociální skupinou. Dítě zde prostřednictvím určitého dospělého, obvykle matky, získává první informace o okolním světě. Mateřská osoba, resp. později celá rodina je pro dítě nejen zdrojem jistoty a bezpečí, ale i zdrojem informací o něm samém. Na jejich základě si vytváří určité sebepojetí ovlivněné skutečností, zda je akceptováno a pozitivně hodnoceno, či nikoli. Rodina dítě vychovává a tím je určitým způsobem stimuluje, rozvíjí jeho schopnosti dovednosti, prezentuje mu určitý hodnotový systém. Jednotliví členové rodiny a vztahy mezi nimi slouží jako model, který dítě napodobuje, event. se s ním identifikuje,*“ (Vágnerová, 2008, str. 45)

Dále VÁGNEROVÁ uvádí, že pokud vztahy mezi členy rodiny jsou v nesouladu, tak mohou jedinci zkreslovat představy o realitě. Rodina představuje pro jedince důležitý zdroj informací. Informace získané od rodiny může jedinec zobecňovat a očekávat stejné

chování u všech lidí. Nenaplněné očekávání může být traumatizující, může narušit psychický vývoj jedince a být podnětem k nevhodnému chování. (Vágnerová, 2008)

Z uvedeného vyplývá, že jakákoliv nepříznivá situace v rodině má negativní dopad na vývoj jedince a vzniku nevhodného chování.

MATOUŠEK a KROFTOVÁ tvrdí, že rodina je hlavním činitelem, který pokud selže, umožní dítěti kriminální chování. Dále uvádí, že kriminální chování mládeže se nejčastěji objevuje v rodinách, kde je nízká úroveň vzdělání, vysoká nezaměstnanost a největší chudoba. Nebo také v prostředí, kde jsou narušené rodinné vazby. Jedná se o rodiče, kteří byli dětmi popsáni jako pasivní či odmítaví a nezainteresovaní na potřebách jedince. (Matoušek, Kroftová, 1998)

SOBOTKOVÁ (Farrington, 2005) mezi hlavní rizikové faktory v rodině při vzniku antisociálního chování řadí:

- *rodinu s narušenou strukturou*
- *nízký příjem*
- *velké rodiny*
- *rodiče s antisociálním chováním*
- *nízký rodičovský dohled*
- *zneužívání dětí*
- *trestající nebo nestálou výchovu*
- *chladný rodičovský postoj*
- *konflikty mezi rodiči*
- *osobnost dítěte* (Sobotková a kol., 2014, str. 100)

Škola

Druhým důležitým faktorem, který ovlivňuje jedince a jeho socializaci je škola. Škola je prostředí, kde se jedinec určitým způsobem socializuje. Má svá očekávání a požadavky, které určití jedinci nemusí splňovat. Při hodnocení chování či výkonu, může dojít k ovlivnění sebehodnocení jedince. Škola se může stát bezvýznamná nebo ohrožující pro neúspěšně adaptovaného jedince. (Vágnerová, 2008)

MACEK školu charakterizuje následovně: „Škola je po rodině druhým nejvýznamnějším socializačním činitelem a institucí, která ovlivňuje osobnost, vztahy a běžnou každodenní zkušenost dospívajících.“ (Macek, 2003, str. 95)

SOBOTKOVÁ uvádí tři faktory, které především ovlivňují jedince ve škole a jsou to: **osobnost učitele, školní třída a školní klima**. (Sobotková a kol., 2014, str. 102)

MATOUŠEK a KROFTOVÁ vidí školu takto „*Přechodem do školy každé dítě ztrácí výlučné postavení, které do té doby mělo v rodině. Musí se přizpůsobovat novému životnímu rytmu – nucenému vstávání v určitou dobu, vyučovacím hodinám děleným přestávkami a odpolední či večerní přípravě na školu. Škola se k němu staví jako k jednomu z mnoha dětí a především si žádá, aby se přizpůsobilo, „ukáznilo“, aby bylo „jako ostatní děti“.*“ (Matoušek, Kroftová, 1998, str. 77)

Dále uvádí, že učitel je pro dítě nejvýznamnější osobou ve škole, ale postupem času nabývají na důležitosti vztahy se spolužáky. Učitel představuje pro jedince autoritu, která může být konkurencí rodičovské autoritě či vrstevníkům. V prvních letech školní docházky jedinec odvozuje vlastní hodnoty díky hodnocení učitele. Avšak později je pro něj důležitější to, jak je přijímán spolužáky a dochází k přesunu. Význam spolužáků jako zdroje pocitu vlastní hodnoty stoupá s dospíváním. Ve třídě začínají vznikat skupiny a podskupiny, které se vyznačují zvláštními zvyklostmi, rituály či jazykem. Pravidelné a přirozené dělení třídy je na podskupiny chlapců a dívek. Právě v podskupinách může docházet k rizikovému chování jedinců a to už na prvním stupni základní školy. Ke vzniku takového chování napomáhá nezáměr a neangažovanost učitelů nebo zavrnutí a preferování některých jedinců. Dále může napomáhat i to, jak škola reaguje na zjištěné antisociální chování jedince či skupiny. Například jestli platí pro všechny stejná pravidla při vyšetřování a trestání apod. (Matoušek, Kroftová, 1998)

Z uvedeného vyplývá to, že pokud chceme zabránit antisociálnímu chování jedinců, tak: „*Učitel by měl být schopen svým chováním a jednáním přesvědčit žáka, že mu na něm záleží, že je připraven mu pomoci a naslouchat. Prvními signály pro učitele jsou změny v chování žáka:*

- *nezáměr o dění kolem*
- *nápadné lhostejné postoje, výroky typu „mně je to jedno“*
- *potíže se soustředěním a zhoršení prospěchu ve škole*
- *zvýšená opatrnost v kontaktu s ostatními“*
- *celková stísněnost a nezáměr o dění kolem*
- *úzkost a vyděšená reakce*
- *agresivní napadání a šikanování vrstevníků*
- *váhání s odchodem domů po vyučování*

- *neomluvené absence ve škole*
- *sebepoškozování*
- *vyhýbání se školním a mimoškolním aktivitám*“ (Pitnerová, 2008, str. 13)

Vrstevnické skupiny

Jedinci se již na základní škole stávají členy určitých podskupin a vrstevníci na ně mají obrovský vliv, což se stupňuje až do dospívání.

V období dospívání se jedinec odpoutává od rodičů a nahrazuje to vazbou na vrstevníky. Vrstevnické skupiny si vytvářejí vlastní normy a hodnoty, které musí členové skupiny respektovat a dodržovat. Vznik rizikového chování může zapříčinit, potřeba přijetí do party. (Vágnerová, 2008)

SOBOTKOVÁ zmiňuje, že *„Skupina vrstevníků poskytuje dospívajícímu příležitost k získání zkušeností v interakci a komunikaci s osobami, které jsou mu rovny, ne nadřazený jako rodiče a učitelé.“* (Sobotková a kol., 2014, str. 107)

MATOUŠEK a KROFTOVÁ poukazují na to, že vrstevnická skupina může představovat problémové zázemí hlavně pro mladistvé, kteří vyrůstají bez rodičovského zájmu, bez daných pravidel, ohrožené nepřiměřeným trestáním rodičů, ale i pro jedince z funkční rodiny. Dále zmiňují, že u jedinců, kterým chybí podpora rodiny, je pravděpodobnější to, že mají větší potřebu být kladně přijatí vrstevníky, než jedinci s dobrým rodinným zázemím. Na tyto jedince má velký vliv vůdce party, který tento vliv využívá. Vstup do rizikové party je v některých západních zemích podmíněn, spácháním trestného činu. Tyto rizikové party jsou nejčastěji tvořeny z mladistvých, kteří se již znají například ze školy či jiných institucí. Nejčastějším typem delikventních part u nás jsou party, které si začnou opatřovat peníze či prostředky, pomocí drobných krádeží, které mohou přecházet v organizované a plánované akce. (Matoušek, Kroftová, 1998)

„Neuvědomovaným motivem tohoto chování je pravděpodobně snaha předvést se před kamarády jako „správně tvrdák“, což předpokládá skupinovou atmosféru, kvůli níž před násilným aktem nikdo nedokáže couvnout, protože by se ve skupině blamoval svou slabostí.“ (Matoušek, Kroftová, 1998, str. 85)

Média

V současné době představují média jeden z nejvýznamnějších faktorů, který ovlivňuje populaci, a to především mládež. Nejedná se tedy jen o sledování televize, ale především o komunikaci přes sociální sítě (Facebook), která je v posledních letech velice

rozšířená a u mladistvých oblíbená. Na sociálních sítích umisťují a zveřejňují osobní a rodinné údaje, což může být rizikové.

VÁGNEROVÁ tvrdí, že „*Aktuální společenské hodnoty a postoje prezentují média. Spoluvytvářejí určitý styl života lidí z této společnosti a jejich názory.*“ (Vágnerová, 2008, str. 47)

Podle MŠMT televize a počítačové hry mají nejen vliv na poškozování zdraví dětí a mládeže, ale také na příčiny násilného chování. Jelikož násilí se stalo každodenní součástí zpravodajství, her a filmů. Dále uvádí, že pokud na jedince působí více rizikových faktorů, potom mohou mít média větší vliv na násilí. Jedinec, který vyrůstá v nepřátelském a agresivním prostředí, může převzít uvedené vzorce chování. (MŠMT, 2002)

Podle výzkumů volného času mládeže, bylo zjištěno, že sledování televize zabírá čím dál více času mladistvým. Díky kabelovým televizím, hudebním klipům apod. se čas u televize prodloužil, než tomu bylo dříve, kdy jedinci více poslouchali pouze rádia. Televize může představovat negativní i pozitivní dopad, záleží na tom, jak předvádějí stereotypní verze sociálního světa. Nejvíce stereotypů se objevuje v televizních reklamách. Časté prvky v televizi nejsou realistické a mladiství nemusí rozumět tomu, co sledují. Ostřejší pohled na média mají odborníci, zabývající se kriminalitou mládeže. (Jedlička, Klíma, Kořa, Němec, Pilař, 2004)

„*Zda má TV vliv na dobro, zlo či na obojí nelze zaměnit za vliv rolí rodiny, přátel a školy v průběhu socializace. Ale televize zvětšuje a mění tyto tradiční vlivy. TV ukazuje dětem aspekty sociálních světů, které neznají – cizí kultury, umění, přírodu a historii - také svět dospělých a romantiku, práci, ale i problémy jako alkoholismus či AIDS*“ (Jedlička, Klíma, Kořa, Němec, Pilař, 2004, str. 50)

Mnoho dětí již od útlého dětství vyrůstají v sociokulturně znevýhodněných rodinách (žijí na ubytovnách, frustrace základních potřeb), a to může vliv na výskyt rizikového chování u mladistvých.

1.3 Poruchy chování mládeže

Kriminalita mladistvých, jinými slovy **juvenilní delikvence** - hovoříme o věkové kategorii 15 až 18 let. U jedinců se formují osobnostní rysy. V tomto období se projevují hlavně sociální změny. Vrstevníci mají velice silný vliv na utváření osobnosti, bohužel ne vždy jsou tyto vlivy pozitivní. Jedinci vykonávají nejrůznější trestné činy, které mohou být velice závažné. „Mezi nejčastější patří násilí proti jednotlivci i skupině, opilství a výtržnictví, neoprávněné užívání motorového vozidla, rozkrádání, v posledních letech také trestné činy v souvislosti s toxikománií, patologickým hráčstvím a prostitucí.“ (Renotierová, Ludíková a kol., 2004, str. 254)

Z pedagogického hlediska podle RENOTIEROVÁ a LUDÍKOVÉ se poruchy chování dělí dle stupně společenské závažnosti na: **Disociální chování**, kdy chování není až tak závažné a lze jej zvládnout přiměřenými pedagogickými postupy. Zahrnuje kázeňské přestupky, vzdorovitost, negativismus, neposlušnost apod. **Asociální chování** – mladistvý, spadající do tohoto stupně chování, se výrazně odchyluje od společenských norem chování, avšak odchylka není ještě tak závažná, aby byly porušeny právní normy. Jedná se například o záškoláctví, alkoholismus, útky z domova, sebepoškozování, kouření, apod. **Antisociální chování** je chování, kdy jedinec jedná v rozporu se zákonem společnosti. Ohroženy jsou nejvyšší hodnoty společnosti a v krajních mezích i lidský život. Ústavní péče je jediná možnost nápravy pro mladistvé s antisociálním chováním. Příkladem tohoto chování jsou krádeže, zabití, sexuální delikty, násilí, agresivita apod. (Renotierová, Ludíková a kol., 2004)

Dle VÁGNEROVÉ jsou poruchy chování charakterizovány takto: „*Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, event. na úrovni svých rozumových schopností.*“ (Vágnerová, 2008, str. 779)

Poruchy chování jde také rozdělit dle jejich závažnosti, míry kontinuity, nebo charakteru poruchového chování. Dále podle toho, zda se jedná o poruchy **neagresivní** či **agresivní**. Neagresivní poruchy jsou méně závažné přestupky, jako jsou například lži, záškoláctví, útky a toulání. Mezi agresivní poruchy se řadí takové poruchy, které porušují a omezují práva lidí a považují se za závažnější. Tyto dva typy poruch se mohou různě kombinovat, jelikož mezi nimi není daná hranice. (Vágnerová, 2008)

TRAIN hovoří o poruchách, které souvisí se sociálními vztahy, hyperaktivitou, neschopností se soustředit a poruchy, které jsou vyvolané úzkostí a stresem. Konstatuje se,

že přibližně 10-15% dětí má v dospívání jasně vyspecifikované poruchy a dalších 6% trpí méně zjevnými poruchami. Avšak problémy dětí se v dospívání odlišují, jelikož v pozdějším věku převažují citové poruchy (deprese a emoční poruchy), poruchy chování, nebo kombinace obou těchto poruch. (Train, 2001)

Typologie poruch

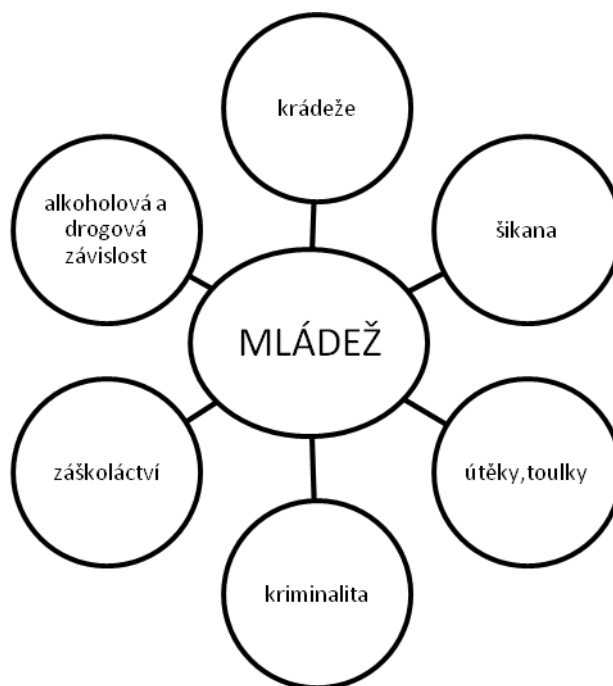

Schéma č. 1 Typologie poruch chování mládeže (Delongová, Pitnerová)

Lhaním se dítě snaží uniknout z nepříjemné situace. VÁGNEROVÁ dělí lhaní na tři kategorie: Pravá lež, Bájevná lhavost a patologická lhavost.

Pravá lež – Jedinec lže vědomě, většinou chce touto lží dosáhnout nějakého cíle (např. vyhnout se nepříjemné povinnosti, vidina zisku, manipulování s dospělými).

Bájevná lhavost – Jedinec si vymýšlí nepravdivé historky a vypráví je svému okolí. Snaží se tak upoutat pozornost ostatních. VÁGNEROVÁ uvádí, že v tomto případě o poruchu chování nejde.

Patologická lhavost – Má trvalejší charakter. Je označována jako příznak disociální poruchy osobnosti. (Vágnerová, 2008, str. 793)

Záškoláctví se řadí v současnosti mezi hlavní problémy nejen na středních, ale i základních školách. Podle VÁGNEROVÉ představuje 19,2% všech přestupků na základních školách. Jedná se o nejběžnější poruchu chování, kdy jedinec úmyslně zameškává školní docházku, bez vědomí rodičů, kdy mu vzniká neomluvená absence. (Vágnerová, 2008)

MARTÍNEK rozděluje záškoláctví na dvě skupiny: „*záškoláctví impulzivního charakteru*“ a „*záškoláctví účelové, plánované.*“ (Martínek, 2009, str. 97)

Záškoláctví impulzivní je předem neplánované, dítě se rozhodne do školy nejit náhle, nebo odejde z průběhu vyučování. Účelové záškoláctví si jedinec plánuje v případech, kdy se chce vyhnout například zkoušení, předmětu či pedagogovi. (Martínek, 2009)

Podle MARTÍNKY jsou příčiny záškoláctví rozděleny do třech základních skupin: negativní vztah ke škole, vliv rodinného prostředí, trávení volného času a vliv party. (Martínek, 2009)

VÁGNEROVÁ záškoláctví spojuje s negativními postoji ke škole, s nepřijetím normy pozitivního hodnocení vzdělání, ale i s reakcí na prospěchové selhání. Charakterizuje jej jako: „*komplex obranného jednání, jehož cílem je vyhnout se nepříjemnosti, která je daná buď konfrontací neúspěchu dítěte s lépe prosperujícími žáky, nebo požadavky učitele na práci dítěte.*“ (Vágnerová, 2008, str. 794)

Dále VÁGNEROVÁ hovoří o tom, že důležitá je míra plánovitosti, způsob provedení a četnost této poruchy. Plánované a opakované záškoláctví vede dítě k neschopnosti akceptovat normy, povinnosti a postoje k autoritě. (Vágnerová, 2008)

Útěky a toulky. Jedinec utíká z prostředí, ve kterém se cítí ohrožený nebo je pro něj nepřijatelné. Může být jak impulzivního tak i plánovaného rázu. Jedná se například o útěky z domova, ze školy, z ústavních zařízení apod. Jedinec volí útěk, neboť nezvládá situaci, které je vystaven vhodnějším, adaptačně zralejším způsobem. Příčinou však může být i prostá touha po dobrodružství nebo snaha vyniknout mezi vrstevníky. (Martínek, 2009)

VÁGNEROVÁ rozlišuje několik variant útěkového chování podle odlišného projevu i různé motivace: **Záškoláctví, reaktivní, impulzivní útěky, chronické útěky, toulání. Reaktivní útěky** jsou jedny z nejčastějších. Jsou vrcholem zkratové reakce či nepříjemné situace doma nebo ve škole. Můžou u jedinců představovat signál zoufalství nebo varování. U některých případů se mohou útěky stát stereotypem. Především tam, kde je narušena vazba mezi rodiči a dítětem. Naopak v jiných případech se může jednat

o ojedinělou situaci a po vyřešení daného problému, jedinec už neuteče. Tyto útky se neřadí mezi projevy psychické poruchy. (Vágnerová, 2008)

Toulání se většinou váže na útky. Charakteristické pro toulání je, že trvají delší dobu. Může být spojováno se záškoláctvím, avšak v tomto případě jedinec do školy chodí, ale domů se již nevrací. Toulky si většinou jedinec promýšlí a plánuje. Nejčastěji končí vypátráním jedince policií. Toulání je projevem nedostatečné citové vazby k lidem a k domovu. (Martínek, 2009)

O **krádeži** můžeme hovořit tehdy, pokud je jedinec schopen chápat pojem vlastnictví věci. Dokáže rozlišit odlišný vztah k vlastním a cizím věcem. Pokud jde o loupež nebo přepadení je krádež spojena i s projevem násilí. Určité subkultury nepovažují krádež za přestupek. Jedinec pocházející z této skupiny má na situaci stejný nebo podobný názor. Nemá pocit viny a potrestání svého činu považuje za nespravedlivé. Způsob provedení krádeže bývá podstatný pro posouzení krádeže, jako signálu narušení osobnosti jedince. Mezi závažnější projevy poruchy jsou zařazeny krádeže předem plánované a promyšlené, jež se vyskytují v pozdějším školním věku. Často je tento typ krádeže spojován s dalšími poruchami chování, jako je například šikana. (Vágnerová, 2008)

V dnešní době mladiství nejčastěji kradou automobily, jízdní kola, alkohol a cigarety. Cílem je předvést se před svými kamarády a začlenit se do vrstevnické skupiny. Ojediněle se tohoto chování dopouští i jedinci s poruchou chování s protispolečenskými rysy (Martínek, 2009).

VÁGNEROVÁ uvádí jako motiv:

Dítě krade pro sebe – Jedinec nemůže dosáhnout cíle sociálně přijatelnějším způsobem, nezná jiný způsob uspokojení svých potřeb. Ve výjimečných situacích jde o „*nouzové uspokojení základních potřeb*“ (jídlo, pití, oděv apod.). Jedinec, který citově strádá, může mít zvýšenou potřebu hromadění věcí nebo jídla, kterými si nahrazuje chybějící citové zázemí.

Dítě krade pro druhé – Jedinec chce dosáhnout lepšího postavení mezi svými vrstevníky, proto se uchyluje ke krádežím. Skupina vrstevníků může jedince ke krádeži donutit například šikanou. Činy se uskutečňují většinou v prostředí domova nebo v obchodech.

Dítě krade, aby demonstrovalo své kompetence – Jedinci v tomto případě nejde o materiální zisk, ale o to, aby se přizpůsobil pravidlům, která stanovují jeho vrstevníci.

Krádež je způsobena touhou prokázat, že je jedinec schopný a stejně dobrý jako ostatní vrstevníci.

Dítě či mladistvý krade s partou nebo pro partu – Parta hodnotí krádeže jako povinnou aktivitu, neúčast při krádeži je hodnocena jako přestupek a patřičně potrestána. Pro udržení své pozice v partě jedinec krade a ví, že parta jeho chování náležitě ocení. (Vágnerová, 2008, str. 795-797)

Šikana se řadí mezi závažné agresivní poruchy chování mládeže a násilnou variantu jednání. Definice VÁGNEROVÉ popisuje šikanu takto: „*Šikanu lze definovat jako násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit. Šikana je projevem zneužití postavení a moci, kterou jedinec nějakým způsobem ve skupině získal*“ (Vágnerová, 2008, str. 798)

Hlavní projevy šikany u mládeže se objevují na středních školách, kdy se třída mění na hierarchickou skupinu, ve které vládne určitý řád. Ve vztahu k jiným a slabším členům si jedinec dokazuje svou moc. Fyzická síla přispívá k získání žádané pověsti, což se objevuje převážně u chlapců, kteří touto formou potvrzují své postavení ve skupině. Šikana se značí jako projev zneužití postavení a moci, kterou jedinec ve skupině dosáhl. Rizika šikany se objevují u jedinců, kteří se již dříve projevovali agresivními sklony. (Vágnerová, 2008)

Základní podmínky, které musí chování splňovat, aby se jednalo o šikanu, uvádí MARTÍNEK tyto:

Vždy jde o převahu síly nad obětí - nejedná se zde však pouze o sílu fyzickou, ale může mít převahu psychické síly, mentální síly, mocenské síly či množstevní převahu.

Oběť vnímá útok jako nepříjemný - vyskytuje se většinou ve školách, kdy se mezi jedinci objevují různé přezdívky, které jedinec nemusí přijmout a brání se proti nim. To dává třídě podnět naschvál přezdívku používat a provokovat. Také jedinci ze sociálně slabších rodin se stávají posměchem spolužáků, jsou haněni díky svému chování nebo postavení ve společnosti.

Útok může být dlouhodobý, ale i krátkodobý - veřejnost zastává názor, že se musí jednat o dlouhodobý proces, abychom mohli mluvit o šikaně. Proto jednorázové či krátkodobé útoky mohou být nebezpečnější. (Martínek, 2008)

Užívání návykových látek je v rámci některých teoretických přístupů bráno jako jeden z mnoha faktorů antisociálního chování. Především u dospívajících je užívání návykových látek rozšířené. Nejčastějším důvodem užívání drog je potřeba uniknout problémům a užívání, na které se pojí jistý druh zábavy. Užívání psychoaktivních látek je spojeno s kriminálním chováním. (Sobotková, 2014)

MATOUŠEK charakterizuje závislost na drogách jako stav, kdy se jedinec bez drogy neobejde a je ochoten podřídit jejímu získávání většinu svých hodnot. Dále zmiňuje, že závislost na návykových látkách může postihnout složku psychickou, fyzickou, ale také složku sociální. Tato složka v kontaktu s prostředím, kde se drogy užívají běžně, ohrožuje závislého jedince. Sociální závislost se léčí dlouhodobou následnou péčí. (Matoušek, 2003)

Za psychoaktivní látku lze označit látku, která po vstřebání do organismu ovlivní poznávací, afektivní procesy a stav vědomí. Pod označením pojmu psychoaktivní, není nutné, aby tato látka vyvolávala závislost. (Pavlovský a kol., 2001)

Pojmem droga se podle PAVLOVSKÉ rozumí z medicínského hlediska jakákoliv látka, která vyléčí nemoc, zabrání nebo zvýší duševní či tělesnou pohodu. Drogou mohou být všechny léky, které jsou uváděné v lékopise. Kromě medicínského hlediska jsou pojmem droga označovány látky jako alkohol, tabák, kofein apod. Drogy jsou látkami nelegálními. (Pavlovský a kol., 2001)

KOUKOLÍK a DRTILOVÁ zmiňují, že můžeme mluvit o závislosti na droze, jakmile se abstinenční příznaky projevují souvisle aspoň jeden měsíc před vyšetřením, nebo se opakují v delším časovém úseku. Závislost na psychoaktivních látkách dokazují tři hlavní příznaky: časté vyhledávání a užívání drog, ztráta kontroly nad užíváním a omezení sociálních, profesních a osobních aktivit. (Koukolík, Drtilová, 1996)

Podle VÁGNEROVÉ je motivace k užívání drog v:

- Potřebě vyřešit své problémy, uniknout stresovým situacím a frustraci.
- Potřebě dosáhnout uspokojení nebo slasti, která není jinak dosažitelná nebo běžně dostupná. Uvolnění zábran.
- Potřebě uniknout stereotypu, nudě, získání inspirace.
- Potřebě sociální konformity, uchování sociálních vztahů, potřebě být akceptován skupinou nebo subkulturou, v níž užívání drogy patří k standardnímu chování (Vágnerová, 2008)

Jeden z hlavních důvodů užívání drog u mládeže je zvědavost a touha zkusit něco zakázaného nebo také drogami řeší neúspěchy, ztrátu sebeúcty a sebedůvěry.

Alkohol se řadí mezi drogu, která je v naší společnosti podceňovaná a přehlížená. Je to také nejčastěji užívaná droga a řadí se mezi drogu společenskou. Alkohol působí anxiolyticky, zlepšuje náladu, uvolňuje napětí, ale také může vyvolat negativní účinky jako například smutek. Pomocí dlouhodobého a pravidelného nadužívání alkoholu vzniká závislost. Závislost se rozvíjí několik let, avšak u mladistvých se vytvoří rychleji, během několika měsíců. Závislost na alkoholu může být biologická (abstinenční syndrom) či psychická (člověk řeší problémy alkoholem). (Vágnerová, 2008)

VÁGNEROVÁ uvádí psychické změny, které jsou důsledkem konzumace alkoholu:

- *změny emočního prožívání* – nadměrné užívání alkoholu působí na náladu a emoce jedince. Může dojít k emočnímu vyhasínání vztahů k lidem, k osamělosti a pocitu prázdnoty. Celkový postoj ke světu se mění a může dojít ke lhostejnosti či apatii.
- *změny v oblasti kognitivních procesů* – Vlivem alkoholu se zhoršuje soustředěnost, výkonnost a paměť. Jedinec nemívá v dané situaci nadhled a nedokáže zpracovávat informace standardním způsobem. Narušené také bývá sebehodnocení. Objevují se časté projevy sebelítosti a úzkosti. Může dojít k samému úpadku poznávacích procesů.
- *změny v oblasti chování* – Upadá vůle a schopnost se ovládat. Vytrácí se sociální zábrany, což vede k nepřiměřeným reakcím. S odblokováním zábran souvisí agresivní jednání, které může být obrannou reakcí.
- *osobnostní změny* – Typická osobnost alkoholika neexistuje. Osobnostní změny mohou být různé. Jsou dva rozsahy osobností. Buď to jedinci, kteří se projevují impulzivitou, zvýšenou dráždivostí apod. Alkohol pro ně znamená životní styl. Jedinci druhého rozsahu se mohou projevovat zvýšenou emocionalitou, úzkostmi, depresivním laděním apod. V tomto případě alkohol konzumují k zvládnání nepříjemným pocitům. (Vágnerová, 2008, str. 557-558)

Alkohol se díky své snadné dostupnosti stal nejběžnějším prostředkem drogové závislosti. Je brán jako předchůdce tvrdších drog, ke kterým mladiství přechází (Renotiérová, Ludíková a kol., 2006).

Kriminálním chováním se porušují právní normy. Nejedná se pouze o přestupky, ale o závažné trestné činy, které jsou vymezené trestním zákoníkem. Kriminální chování je patřičně sankcionováno a ve společnosti nepřijímáno.

Dle VÁGNEROVÉ lze trestnou činnost chápat jako: „*projev poruchy sociálně-adaptačních schopností a dovedností*“ (Vágnerová, 2008, str. 807). Jde o rozdílné chování od společnosti, která má jasně stanovené sociální normy. Dále uvádí, že trestnou činnost páchají častěji muži v dospívání v rozmezí mezi adolescencí a mladou dospělostí. (Vágnerová, 2008)

Policejní statistiky dělí kriminalitu na kategorie: majetková, násilná, mravnostní a hospodářská kriminalita. (Matoušek, Kroftová, 2003)

MATOUŠEK a KROFTOVÁ zmiňují fakt, že novodobá kriminologie zdůrazňuje, že mladiství páchají kriminalitu skoro vždy v neformálních skupinách, jako je například parta, kterou nejčastěji tvoří spolužáci ze škol či svěřenci ze zařízení pro rizikovou mládež. Dále uvádí policejní statistiku, která poukazuje na nejčastější typy kriminálního chování mládeže:

- *krádeže věcí z auta*
- *vloupání do objektů*
- *krádeže aut*
- *krádeže jiné*
- *krádeže jízdních kol*
- *krádeže v bytech*
- *vloupání do bytů*
- *vloupání do obchodů*
- *úmyslné ublížení na zdraví*
- *loupeže* (Matoušek, Kroftová, 1998, str. 150)

Z uvedených údajů vyplývá, že u mládeže převažuje „majetková trestná činnost“ nad „násilnou kriminalitou“. (Matoušek, Kroftová, 1998)

NĚMEC vidí problém kriminality u mládeže v nenaplnění funkce rodiny. Jelikož rodina má vliv na formování osobnosti dítěte a pokud neplní svou funkci, dítě strádá a zažívá zklamání. U těchto jedinců se mohou objevit problémy s orientací ve vztazích, nedůvěra a pochyby v sebe sama. Jedinec má problém se vypořádat s neúspěchy a stresem a nedokáže přijímat odpovědnost za své jednání. Na základě těchto faktorů může u jedince

vzniknout nenávisť a agresivita, což vede k trestné činnosti. (Němec in Jedlička, Klíma, Kořa, Němec, Pilař, 2004)

Shrnutí

Vymezením mládeže, jsme došli k zjištění, že jednotná definice pro uvedený pojem neexistuje. Mládež jsme charakterizovali z různých oblastí. Období dospívání bývá pro jedince velmi náročné, jelikož sebou přináší řadu změn a je ovlivněno čtyřmi hlavními faktory. Pokud jednotlivé faktory působí na dospívajícího negativně, můžou se důsledkem toho objevit nejrůznější poruchy chování. Mezi nejčastější poruchy chování patří záškoláctví, lhaní, útěky, šikana, krádeže, užívání návykových látek a kriminalita. Proto je zřejmé, že uvedené poruchy chování mládeže vedou k trestné činnosti, která u mladistvého pachatele vytvoří nedobrovolnou spolupráci mezi jím a kurátorem pro děti a mládež.

2 KURÁTOR PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Narůstající problematika sociálně negativních jevů u dětí a mládeže je znepokojivá. Čím dál více se vyhledává pomoc pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí, kurátorů pro děti a mládež. Kurátoři pro děti a mládež jsou specializovaní pracovníci zabývající se sociálně patologickým chováním této skupiny.

Pojem kurátor pro děti a mládež se v odborné literatuře objevuje poměrně často. Je proto vhodné uvést prameny, z nichž plynou přesné definice tohoto pojmu, včetně zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., *ve znění pozdějších předpisů*, který jasně vymezuje pojem sociální kuratela.

MATOUŠEK vymezuje pojem kurátor pro děti a mládež následovně: *„Kurátor pro mládež (officer in charge of youth in risk) v ČR odborový pracovník státní sociální pomoci, který se zabývá dětmi a mladistvými obtížně vychovatelnými, mladistvými pachateli trestné činnosti i jejich rodinami, jimž poskytuje poradenskou a socioterapeutickou pomoc.“* (Matoušek, 2003, str. 99)

Podle MATOUŠKA a KROFTOVÉ je kurátor charakterizován následovně: *„Kurátoři pro mládež pracují na sociálních odborech okresních či obvodních úřadů. Do jejich náplně práce patří pečovat o děti mladší 15 let, které se dopustily činu, jenž by byl u staršího člověka klasifikován jako trestní, a mladistvé ve věku 15 – 18 let, kteří se dopustili přestupku nebo trestného činu a bylo u nich zahájeno trestní stíhání, a konečně o děti a mladistvé, kteří mají opakované vážné poruchy chování (např. útěky z domova, zneužívání návykových látek, závislost na hracích automatech, absence ve škole).“* (Matoušek, Kroftová, 1998, str. 155)

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 31 odst. 2, 3 vymezuje kuratelu:

„(2) Péče o děti uvedené zejména v § 6 písm. c) a d) je obecním úřadem obce s rozšířenou působností zabezpečována prostřednictvím sociální kurately pro děti a mládež (dále jen „sociální kuratela“); sociální kuratela spočívá v provádění opatření směřujících k odstranění, zmírnění nebo zamezení prohlubování anebo opakování poruch psychického, fyzického a sociálního vývoje dítěte.

(3) Sociální kuratelu vykonává kurátor pro děti a mládež, který je zaměstnancem obce s rozšířenou působností zařazeným do obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Kurátor pro děti a mládež se při výkonu sociální kurately prokazuje zvláštním oprávněním

vydaným obecním úřadem obce s rozšířenou působností. Zvláštní oprávnění musí obsahovat jméno, popřípadě jména a příjmení kurátora, titul, označení zaměstnavatele a vymezení činností, které může vykonávat.“ (ČESKO: Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, *ve znění pozdějších předpisů*)

Na základě informací získaných studiem odborné literatury a příslušných legislativních norem je zřejmé, že sociální kurátor pro děti a mládež je součástí týmu oddělení sociálně právní ochrany dětí. Jeho oblast je zaměřena na trestnou činnost a výchovné problémy dětí a mládeže. Cílovou skupinou kurátora jsou děti a mladiství, kteří se dopouštějí již zmiňovaných poruch chování a těch, kteří jsou propuštěni z ústavní, ochranné výchovy nebo z výkonu trestu odnětí svobody. Dále jeho cílovou kategorií vymezuje ustanovení § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, *ve znění pozdějších předpisů*.

Pozornost kurátorů pro děti a mládež se zaměřuje zejména na děti, které viz.odst. c) a d) jmenovaného ustanovení:

c) „vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, děti mladší 15 let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak narušují občanské soužití.“

d) „opakovaně se dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte.“ (ČESKO: Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, *ve znění pozdějších předpisů*)

Pro úspěšnou práci s dětmi a mládeží, jež vykazují známky rizikového chování, je nezbytně nutné vycházet z kompetencí zmiňované profese kurátora pro děti a mládež.

2.1 Kompetence kurátora pro děti a mládež

Pro řádné vykovávání pracovní činnosti kurátora je nezbytné právně vymezit jeho kompetence. Nalezneme je v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZSPOD).

Nejdříve si objasníme samotný pojem kompetence. Uvedený pojem pochází z latinského slova „*compere*“, který se může přeložit jako být schopen něčeho, stačit k něčemu, hodit se. Synonyma, která se s pojmem vážou, jsou například schopný, způsobilý apod. (Truhlářová in Matoušek, 2003).

Pro termín „kompetence“ existuje v odborné literatuře řada definic. Například HAVRDOVÁ specifikuje kompetence v sociální práci jako „*funkcionální projev dobře zvládané a uznávané profesionální role sociálního pracovníka, jejíž součástí jsou odborné znalosti, schopnost reflektovat adekvátně kontext a citlivě aplikovat hodnoty profese*“ (Truhlářová Zuzana in Matoušek, 2013 str. 517).

Zaměření kurately pro děti a mládež je jasně vymezeno v ZSPOD dle §32 odst. 4 tímto způsobem:

- „a) analyzování situace v oblasti sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a navrhování preventivních opatření,*
- b) účast na přestupkovém řízení vedeném proti mladistvému v souladu se zákonem o přestupcích, trestním řízení vedeném proti mladistvému a řízení o činech jinak trestných u dětí mladších 15 let podle zvláštního právního předpisu 29),*
- c) návštěvy dětí s nařízenou ústavní výchovou z důvodu závažných výchovných problémů, dětí s uloženou ochrannou výchovou, dětí vzatých do vazby a ve výkonu trestního opatření odnětí svobody a rovněž rodičů těchto dětí,*
- d) spolupráci s příslušným střediskem Probační a mediační služby, a to zejména při zjišťování poměrů mladistvého pro účely trestního řízení a u dětí mladších 15 let pro účely řízení o činech jinak trestných, a při výkonu opatření uložených dítěti či mladistvému podle zvláštního právního předpisu 29),*
- e) pomoc dětem uvedeným v písmenu c) po propuštění z ochranné nebo ústavní výchovy a po propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody s cílem působit k obnovení jejich narušených sociálních vztahů, jejich začlenění do rodinného a sociálního prostředí a k zamezení opakování protiprávní činnosti,*
- f) zajištění návazné péče dětem uvedeným v písmenu c) i po dosažení zletilosti, zejména dojde-li k prodloužení ústavní nebo ochranné výchovy; při zajištění návazné péče je*

kurátor pro děti a mládež povinen spolupracovat zejména s obcemi v samostatné i přenesené působnosti, s krajskou pobočkou Úřadu práce, s poskytovateli sociálních služeb a zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy“ (ČESKO: zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Hlavní činnosti práce kurátora pro děti a mládež, které souvisejí s péčí o ohroženou mládež, vymezili MATOUŠEK a KROFTOVÁ:

- Spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení a podávat zprávy o dítěti
- Zúčastňovat se soudního projednávání
- Navrhovat náhradní rodinnou výchovu či ústavní a ochrannou výchovu
- Přípravovat podklady pro řízení o výchovných opatřeních
- Pečovat o mladistvé, kteří jsou propuštěni z ústavní výchovy
- Podílet se na organizaci a realizaci preventivních programů (Matoušek, Kroftová, 1998).

Výše zmiňované činnosti, které vykonává kurátor pro děti a mládež se absolutně neobejdou bez znalostí a orientace v legislativě. Ta je pro výkon této profese stěžením.

2.2 Legislativa

Nedílnou součástí výkonu kurátora je práce s legislativou v platném rámci. Proto považuji za důležité vymezit všechny právní prameny, s kterými se kurátor pro děti a mládež setkává denně. Mezi stěžejní právní dokumenty lze vyjmenovat:

- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č.1/1993 Sb., Ústava České republiky, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 200/1190 Sb., o přestupcích, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, *ve znění pozdějších předpisů*

- Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 257/2000Sb., o probační a mediační službě, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 129/200 Sb., o krajích, *ve znění pozdějších předpisů*
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, *ve znění pozdějších předpisů* – řeší trestnou zodpovědnost mladistvých a definuje jednotlivá opatření, která se ukládají mladistvým. Jedná se o opatření **výchovné**, **ochranné** a **trestní**. Pomocí schémat rozdělím jednotlivá opatření.

Schéma č. 2 Výchovná opatření (Delongová)

Schéma č. 3 Ochranná opatření (Delongová)

Schéma č. 4 Trestní opatření (Delongová)

Po objasnění kompetencí kurátora pro děti a mládež a se seznámení se s právními předpisy, se zaměříme na jednotlivé metody práce s mládeží.

2.3 Metody práce s mládeží

Kurátor pro děti a mládež může vycházet z mnoha metod používaných právě při práci s rizikovou mládeží. Následně budou uvedeny jen některé z nich, které s touto skupinou souvisí nejvíc a jsou používány nejčastěji. Jedná se tedy o následující metody: rozhovor, pozorování, sociální šetření, návštěva v rodině, případová konference, individuální plán ochrany dětí.

Metoda, která bude podrobněji popsána a rozebrána je **rozhovor**. Tato metoda patří mezi základní pracovní nástroj sociální práce, jež spočívá především v dotazování určitého subjektu. (Pemová, Ptáček, 2012)

MATOUŠEK definuje rozhovor následovně: „ *Rozhovor je dorozumívání dvou nebo více osob, sdělování a sdílení pocitů, názorů, zkušeností nebo nadějí. Rozhovor vytváří most, po němž se k sobě dostávají někdy zcela rozdílné světy zúčastněných. Jde o to, aby komunikující lidé jeden druhého pochopili, přijali, podepřeli nebo si navzájem poskytli zpětnou vazbu, radu nebo inspiraci.*“ (Matoušek, 2003, str. 77-76)

Rozhovor můžeme provádět za více účely např. poradenský, výchovný, terapeutický a diagnostický účel. Pro získání konkrétních cílů v praxi, musí příslušný pracovník, který rozhovor vede především disponovat uměním naslouchat. Dále by měl umět přiměřeně reagovat a navodit příznivé prostředí a podmínky pro vykonání rozhovoru, tak, aby dotazovaný mohl očekávat zpětnou vazbu. (Kraus, 2008)

KRAUS popisuje rozhovor jako sled třech po sobě jdoucích fází.

1. *Úvodní* – tato fáze slouží především k navození kontaktu a atmosféry mezi tazatelem a dotazovaným. Případně k získání základních údajů.
2. *Jádro rozhovoru* – v této fázi by mělo proběhnout samotné dotazování, přičemž může tazatel pozorovat konkrétní chování dotazovaného.
3. *Závěr* – výstupem této fáze je především shrnutí celého rozhovoru. Zdůraznit výsledek aktu a dojít k určité dohodě mezi oběma stranami. Důležitost se klade také na čas a způsob ukončení rozhovoru. (Kraus, 2008)

Při vedení rozhovoru s dětmi musíme především brát ohled na věk a schopnosti dotazovaných dětí. Sociální pracovník by měl rozhovor vykonávat s potřebnou empatií a individuálním přístupem ke každému dítěti. Nesmíme opomenout zvolit vhodné prostředí, tempo ale i čas pro konání rozhovoru. Prvním krokem je především seznámení se s dítětem, navázání vztahů, pochopení naplněných či nenaplněných potřeb dítěte. V hodnocení situace by se rozhovory měly konat bez přítomnosti rodičů a mimo rodinu. Konverzace by měla být strukturovaná a k záznamům by se měli používat standardizované pomůcky. Dílčím cílem rozhovoru je potřeba zjistit, jak funguje rodina dítěte a co se v ní odehrává. (Pémová, Ptáček, 2012, str. 81)

PÉMOVÁ a PTÁČEK uvádí přesné cíle rozhovoru sociálního pracovníka s dítětem:

- *Navázat vztah s dítětem*
- *Pochopit dynamiku vztahu v rodině*
- *Pochopit mechanismy a principy běžného fungování rodiny*

- *Pochopit, jak celou situaci vnímá dítě*
- *Zjistit míru možného ohrožení dítěte* (Pémová, Ptáček, 2012, str. 81)

NAKONEČNÝ metodu **pozorování** definuje jako „zásadní vědeckou metodu, která umožňuje popis sledovaného jevu, jeho vývoj, změny, závislost na vnějších podmínkách, např. pozorování agresivity ve skupině hrajících si dětí.“ (Nakonečný, 1999, str. 35)

Zjednodušeně můžeme říci, že pozorování je všestranné vnímání okolního světa. Musí však i přesto splňovat určité náležitosti, aby bylo dosaženo požadovaného výsledku. Pojdme si uvést základní aspekty, které by měla tato metoda splňovat. Musí se odehrávat podle předem stanoveného plánu, dále musí být cílevědomé tj. řízené a nezbytné je také předem vymežit objekt pozorování. (Nakonečný, 1999)

Dle PÉMOVÉ a PTÁČKA se při hodnocení ohroženého dítěte využívá metoda standardizovaného pozorování, která se zaměřuje na následující oblasti:

- *Fyzický stav dítěte, včetně pozorovaných důsledků nevhodné péče*
- *Emocionální stav dítěte*
- *Reakce rodičů na postup OSPOD*
- *Emocionální stav a chování rodičů během hodnotících procesů*
- *Interakce mezi členy rodiny*
- *Fyzický stav domácnosti*
- *Integrace do širšího sociálního prostředí* (Pémová, Ptáček, 2012, str. 68-69)

Návštěvu v rodině charakterizuje PÉMOVÁ a PTÁČEK jako: „*Jednorázová návštěva profesionála v rodině, která je obvykle součástí rodinné terapie. Jejím cílem je jednak sblížit terapeuta s rodinou, jednak mu má umožnit vhled do fungování rodiny a do prostředí, v němž rodina žije.*“ (Pémová, Ptáček, 2012, str. 92)

MATOUŠEK popisuje první návštěvu v rodině následovně: „*První návštěva v rodině slouží k základnímu mapování situace v rodině, jak z hlediska porozumění problému, tak – a to především – z hlediska rozpoznání možností a zdrojů celé rodiny.*“ (Matoušek a kol., 2003, str. 237)

Hlavním úkolem při návštěvě v rodině je doplnit chybějící informace, týkající se rodiny, její funkčnosti a rolí jednotlivých členů. Pracovník v této pozici není spolutvůrcem děje v rodině, nýbrž pouze pozoruje běžné události a komunikace mezi členy rodiny. Podmínka, která musí být splněna před návštěvou je, že dospělí členové rodiny s ní musí

souhlasit. Velice významnou roli hraje první návštěva v rodině, jelikož znamená začátek pro navázání vztahů mezi rodinou a pracovníkem. Návštěvu v rodině provádějí kvalifikovaní psychologové, psychoterapeutové a rodinní terapeutové. Umění práce s rodinou v rodinném prostředí, může pro pracovníky znamenat naplnění a potvrzení jejich kompetencí. (Pémová, Ptáček, 2012)

Šetření v rodině bývá často zaměňováno s návštěvou v rodině. PÉMOVÁ a PTÁČEK popisují šetření následovně „*Zákon o sociálně-právní ochraně dětí umožňuje zaměstnancům příslušného OSPOD navštěvovat dítě a jeho rodinu v místě, kde bydlí, a sledovat, v jakých podmínkách dítě resp. jeho rodina žije. Šetření v rodině je možné uskutečnit jen tehdy, je-li to v zájmu dítěte nebo v případě, kdy o to osoby odpovědné za výchovu dítěte požadují.*“ (Pémová, Ptáček, 2012)

Hlavní cíl, který sebou šetření nese, je získání informací o prostředí, ve kterém dítě žije. Může probíhat neohlášeně ještě před uzavřením kontraktu mezi pracovníky a rodinou. Dílčím zájmem je zhodnotit situaci dítěte či rodiny. Forma šetření slouží ke kontrole, což je hlavním rozdílem mezi návštěvou v rodině, která slouží k navázání vztahů mezi rodinnými příslušníky a pracovníkem. Šetření v rodině mohou provádět zaměstnanci SPOD, policie a pracovníci soudu. Při provádění šetření pracovník by měl být pracovník trpělivý a měl by umět vysvětlit rodině, proč chce vidět soukromé prostory (koupelnu, ložnici) a vyjádřit se k závěru šetření. Šetření v rodině je součástí komplexního hodnocení dítěte či rodiny, které předchází individuálnímu plánu ochrany dětí. (Pémová, Ptáček, 2012)

Případová konference je jeden z nástrojů využívaných při práci s ohroženou mládeží. Umožňuje, aby dítě stálo ve středu zájmu hlavně ve své vlastní rodině. Význam případové konference spočívá v koordinaci aktivit v souladu se zájmem dítěte a vytvoření postupných a otevřených systémů pomoci a podpory. Důležité je, aby se klient a jeho rodina zúčastnili případové konference. Rodina musí být připravena a ochotna spolupracovat v rámci péče o ohrožené dítě. Případová konference je šancí pro vytvoření atmosféry spolupráce a propojení podpůrné sítě, kdy spolupracující odborníci usilují o jednotný postup. Na případovém setkání se může vybrat takový postup, který je pro klienta nejprínosnější a jeho rodina je s ním v souladu. Potřebné je, aby se rodina ztotožnila s postupem a brala jej za svůj. K rozložení odpovědnosti za případ napomáhá případové konferenci to, že každý ze subjektů má svůj jasný úkol i zodpovědnost za jeho naplnění. Tento nástroj dává současně možnost účinné kontroly a pomoci. Případová

konference patří již na mnoha pracovištích OSPOD k běžně používaným metodám. (MPSV, 2011)

BECHYŇOVÁ a KONVIČKOVÁ definují případovou konferenci následovně: „*Případová konference je plánované a koordinované multidisciplinární setkání odborníků, kteří s rodinou a ohroženým dítětem pracují ve své každodenní praxi*“ (Bechyňová, Konvičková, 2008, str. 91)

Případovou konferenci dále charakterizuje například PAZLAROVÁ jako: „*Případová konference je strukturovaným setkáním klienta a jeho blízkých osob s profesionály za účelem nalezení společenského řešení situace klienta.*“ (Pazlarová in Matoušek, 2013, str. 270)

Dle BECHYŇOVÉ a KONVIČKOVÉ můžeme případovou konferenci realizovat v situacích, kdy je dítě:

- Doma ve vlastní rodině
- Doma ve vlastní rodině s nařízenou ústavní výchovou, která je pravomocná
- Na základě předběžného opatření bylo odebráno z rodiny
- Na začátku pobytu v zařízení pro výkon ústavní výchovy
- V průběhu v zařízení ústavní výchovy
- V přípravě na návrat ze zařízení ústavní výchovy (Bechyňová, Konvičková, 2008, str. 91)

PAZLAROVÁ vidí využití PK v těchto případech:

- *Efektivnějšímu plánování péče*
- *Lepšímu využívání dostupných zdrojů*
- *Zlepšení komunikace mezi účastníky*
- *Aktivizaci klienta*
- *Zapojení rodiny a klienta*
- *Setrvávání klienta v jeho přirozeném prostředí*
- *Zachování nebo zlepšení kvality života* (Pazlarová in Matoušek, 2013, str. 271)

Rizika spojená s plánováním případové konference uvádí MATOUŠEK a PAZLAROVÁ. Například u mladistvých, kteří po dlouhém pobytu opustí ústavní zařízení a bez dohledu dospělých, hrozí riziko podlehnutí vrstevnickým partám, s čímž mohou souviset poruchy chování, zneužívání vlastní rodinou, problémy s uspořádáním volného času a peněz. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

Usnesení zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 10 odst. 3, písm. c), d), e) stanovuje povinnost pracovníkům OSPOD pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny. Na základě vyhodnocení situace rodiny zpracovat **individuální plán ochrany dětí** (dále jen IPOD) a pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin. To vše ve spolupráci s rodiči a jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dalšími přizvanými osobami, zejména zástupci škol, školských zařízení, zařízení poskytovatelů zdravotních služeb, orgánů činných v sociální oblasti, orgánů policie, státních zástupců, odborných pracovníků v oblasti náhradní rodinné péče, poskytovatelů sociálních služeb a pověřených osob.

Po vyhodnocení situace dítěte pracovníci sociálně-právního orgánu dětí sestaví **individuální plán ochrany dětí**. Měl by být vytvořen reálně s ohledem na stanovené cíle a jejich dostupnost a musí obsahovat přesný časový rámec. (Pémová, Ptáček, 2012)

IPOD dle již zmiňovaného usnesení §10 odst. 3 písm. d) „*vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny.*“ (ČESKO: zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů)

Dle ministerstva práce a sociálních věcí: „*Zpracování individuálního plánu je základní metodou sociální práce, která umožňuje strukturovaný proces práce na případu klienta. IPOD je oporou jak pro klienta, který získává jasný přehled o přijímaných opatřeních a variantách řešení, tak pro pracovníka, který případ vede a který se v plánu zaměřuje na postupné kroky, opatření a časový plán tak, aby mohlo dojít k reálnému řešení situace v nejlepším zájmu dítěte.*“ (MPSV, 2012, str. 5)

Mezi hlavní účely IPOD je stanovit si postup řešení, poskytnout návod rodině i pracovníkům, který umožní dosáhnout změn a dále poskytnout míru pro hodnocení postupu v rodině. Vytvořený IPOD by měl být konzultován s rodinou, která s ním musí souhlasit a rozumět mu. Závěrem plánu se vytváří písemný kontrakt, který obsahuje své náležitosti. (Pémová, Ptáček, 2012)

Shrnutí

Kurátor pro děti a mládež je součástí týmu OSPOD a je zaměřen na řešení výchovných problémů dětí a mládeže, jejich trestnou činnost. S prací s rizikovou mládeží je spojena rozsáhlá znalost legislativy, která je pro výkon této profese nezbytná, stěžním je Zákon č. 218/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Kurátor ve své práci využívá různé metody, spolupracuje i s dalšími subjekty při navrhování účinných opatření u mladistvých pachatelů.

3 Výchovná a ochranná opatření, alternativní tresty

Sociálně patologické chování mladistvých se neobejde bez sankcí. Následně si objasníme opatření, která mohou být mladým pachatelům uložena. Na rozdíl od trestání dospělých pachatelů, kdy lze za jakýkoliv trestný čin uložit trest odnětí svobody, přičemž jsou stanoveny alternativní tresty k trestu odnětí svobody, u mladistvých pachatelů je používán systém opatření od nejmírnějšího po nepřísnější, kdy trestní opatření odnětí svobody je v podstatě považováno za „*vyjimečný*“ trest. Pro účely bakalářské práce budeme považovat druhy trestních opatření u mladistvých za alternativní tresty.

3.1 Trestání delikventní mládeže

Na rozdíl od dospělých pachatelů trestných činů mají mladiství pachatelé nejen nižší rozumovou a mravní vyspělost, ale hlavně je u mladistvých pachatelů větší pravděpodobnost, že se jejich výchovu a budoucí život podaří usměrnit způsobem, aby se mladiství v budoucnu vyvarovali páchaní další trestné činnosti a vrátili se do „běžného“ života. (Jelínek, 2013)

Původní právní úprava platná do roku 2003 dostatečně nerozlišovala mezi dospělými a mladistvými pachateli a z tohoto důvodu byl s účinností od 1. ledna 2004 přijat již zmíněný zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZSVM). ZSVM však není vyčerpávající právní úpravou a věci neupravené v tomto zákoně se řídí trestním zákoníkem. (Jelínek, 2013)

Podle ZSVM je mladistvým pachatelem ten, kdo v době spáchání provinění dovršil 15. rok a nepřekročil 18. rok svého věku. Dítětem je ten, kdo v případě spáchání činu jinak trestného nepřekročil 15. rok svého věku. Stejně tak je důležité zmínit, že pokud je pachatelem trestného činu mladistvý, nehovoříme o trestném činu, ale o **provinění**. Pokud je pachatelem činu jinak trestného dítě mladší 15 let, hovoříme rovněž o provinění. Provinění je tak společným pojmem pro trestně protiprávní jednání dětí a mladistvých. (ČESKO: Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, *ve znění pozdějších předpisů*)

Jak již bylo zmíněno, za spáchané provinění je možné mladistvému uložit podle ZSVM následující opatření: **výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření**.

Pořadí, v jakém jsou ochranná opatření uvedena, vyjadřuje také pořadí a prioritu, jak mají být tato ochranná opatření mladistvým pachatelům ukládána. (Jelínek, 2013)

Co se týče dětí mladších 15 let, těm mohou být jako ochranné opatření pouze uložena výchovná povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochranná výchova a ochranné léčení. Jiná opatření nelze dětem mladším 15 let podle ZSVM uložit.

Výchovná opatření jsou pro mladistvého klíčová. Mají obrovský vliv na chování mladistvého po spáchání trestného činu, k obnovení sociálního zázemí, urovnání konfliktů a vytvoření takových předpokladů, které umožní mladistvému další sociální rozvoj. Mohou také působit preventivně k opakované trestné činnosti. (Kratochvíl a kol., 2009)

Samostatně nebo vedle jiného z opatření lze výchovná opatření ukládat na dobu nejdéle tří let. Musí být uloženo se souhlasem osoby, proti níž se řízení vede. Toto opatření usměrňuje způsob života mladistvého a díky tomu podporuje a zajišťuje jeho výchovu. (ČESKO: Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, *ve znění pozdějších předpisů*)

Mezi výchovná opatření patří:

Dohled probačního úředníka – *„dohledem probačního úředníka se rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj. Účelem dohledu je sledování a kontrola chování mladistvého, zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakované trestné činnosti, odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.“* (ČESKO: Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, *ve znění pozdějších předpisů*, §16 odst. 1,2 písm. a,b)

Probační program – *„probačním programem se rozumí zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého. Probační program schvaluje ministr spravedlnosti.“* (ČESKO: Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, *ve znění pozdějších předpisů* §17 odst. 1)

Výchovné povinnosti – mezi výchovné povinnosti patří zejména *„bydlení s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu, jednorázově nebo ve splátkách zaplatit přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona, vykonal bezplatně ve*

volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu, usiloval o vyrovnání s poškozeným, nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následků provinění, podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, podrobil se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku.“ (ČESKO: Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů §18 odst. 1, písm. a,b,c,d,e,f,g)

Výchovná omezení – tato omezení stanovují, aby mladistvý zejména *„nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvé nevhodné prostředí, nestýkal se s určitými osobami, nezdržoval se na určitém místě, nepřechovával předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění, neužíval návykové látky, neúčastnil se zahradních her, neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu a zaměstnání“* (ČESKO: Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů §19 odst. 1, písm. a,b,c,d,e,f,g,h)

Napomenutí s výstrahou – *„soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mladistvého v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na konkrétní důsledky, jež mu hrozí“.* (ČESKO: Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů §20 odst. 1)

Ochranná opatření jsou usnesena v § 36 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. Tvoří samostatnou kategorii sankcí. Uvedená opatření směřují k vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého a ochraně před nepříznivými vlivy. Účel ochranného opatření spočívá v zmírnění rizika protiprávního jednání. Tzv. prevence tohoto jednání. Ať už se jedná o mladistvé či dospělé. (Kratochvíl a kol., 2009)

Dle ZSVM lze uložit mladistvému pouze ochrannou výchovu. Ostatní ochranná opatření, kterými jsou **zabezpečovací detence, ochranné léčení a zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty** se ukládají podle trestního zákoníku. Pro účely mé bakalářské práce si popíšeme dle zákona ZSVM ochrannou výchovu.

Ochranná výchova – soud může mladistvému uložit ochrannou výchovu, pokud *„o výchovu mladistvého není náležitě postaráno, dosavadní výchova byla zanedbávaná, nebo prostředí, ve kterém mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení výchovných opatření. Ochranná výchova trvá nejdéle do dovršení osmnáctého roku. Vyžaduje-li to zájem mladistvého, soud může ochrannou výchovu*

prodloužit do jeho devatenáctého roku.“ (ČESKO: Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, *ve znění pozdějších předpisů* §22 odst. 1 písm. a, b, c, odst. 2)

Pokud nepostačuje potrestání výchovným nebo ochranným opatřením, může být mladistvému pachateli uloženo **trestní opatření**. V trestním opatření převažují druhy, které nejsou spojeny s odnětím svobody. Tedy můžeme hovořit o tzv. alternativních opatřeních.

„Trestní opatření jsou jeden ze základních právních následků provinění mladistvých, představují důležitou součást provázaného systému sankcí určených této věkové kategorii pachatelů“ (Kratochvíl a kol., 2009, str. 841)

Řízení v trestných věcech mladistvých upravuje již zmiňovaný ZSVM, a pokud nestanoví jinak, postupuje se s mladistvým pachatelem podle trestního řádu.

Mezi uvedená trestní opatření patří: **Obecně prospěšné práce, peněžitá opatření, peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení), odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem a odnětí svobody nepodmíněné.**

Vybraná trestní opatření mladistvých budou popsána v následujícím textu, jelikož mohou představovat alternativy k trestům.

Alternativní tresty představují v širokém slova smyslu veškeré tresty vymezené v trestním zákoníku, kromě trestu odnětí svobody. V užším slova smyslu se alternativní tresty vymezují pomocí jejich hlavních účelů, kterými je náhrada za nepodmíněný trest odnětí svobody. (Ščerba, 2011)

„Alternativní tresty lze v jistém smyslu považovat za základní typ alternativních opatření, přičemž východiskem pro toto konstatování je předpoklad, že spáchání trestného činu by zásadně mělo vyústit v odsouzení jeho pachatele, tj. vynesení rozsudku o vině a uložení trestu.“ (Ščerba, 2011, str. 31)

Alternativní tresty dle MATOUŠKA a KROFTOVÉ jsou *„alternativy k určité trestní sankci, většinou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, čili tresty nespojené s trestem odnětí svobody, tedy tresty vykonávané ve společnosti, někdy označované i jako ambulantní sankce“* (Matoušek, Kroftová, 2003, str. 315)

SOTOLÁŘ, PÚRY a ŠÁMAL vystihují alternativní formy trestání následovně *„formy alternativního řešení trestních věcí je možno charakterizovat jako specifické postupy využívané alternativně oproti standardnímu trestnímu řízení a zvláštní formy*

reakce na trestnou činnost představující alternativu k tradičnímu trestu odnětí svobody“
(Sotolář, Púry, Šámal, 2000, str. 1)

Rozvoj alternativního trestání v západní Evropě a v USA se začal uplatňovat v 50. letech našeho století. Mohla za to tehdejší situace, kdy již tehdy byly věznice přeplněné a tresty odnětí svobody byly neefektivní. Jeden ze závažných důvodů byla tzv. prizonizace pachatelů, ta je spojena s negativním vlivem prostředí na odsouzeného a jeho budoucnost po propuštění z výkonu trestu. Ve většině případů může být pobyt ve vězení spojen se ztrátou odpovědnosti pachatele za sebe samého. Propuštěný vězen, který se nebude schopen uchytit v běžném světě bez kriminality, bude vyhledávat prostředí, která zná a umí se v něm pohybovat. Tím se riziko opakované kriminality u propuštěného zvyšuje. Uvedený problém přivedl myšlenku o jiných, efektivnějších a méně nákladných způsobech trestání pachatelů. Trestní politika v následujících letech usilovala o reformy ve věznicích. Začaly se zavádět nové způsoby práce s pachateli, a však tím se kriminalita nesnížila. I přesto lze v alternativním trestání vidět pozitivní prvky, jelikož se začal prosazovat princip individuálního přístupu a došlo k humanizaci práce s pachateli trestných činů. Alternativní postupy hlavně posloužily k úspěšné resocializaci odsouzeného. Dříve společnost brala alternativní tresty jako náhradu za vězení. Alternativní tresty a alternativní opatření jsou převážně určena pro ty pachatele, kteří se dopustili méně závažných trestných činů. Pomocí alternativních způsobů zacházení může společnost řešit stále narůstající kriminalitu mladistvých lépe než zesilováním donucovacích sankcí. (Matoušek, Kroftová, 2003)

Západní země se již dlouhou dobu zabývají alternativními tresty. Nejstarší způsob alternativního trestání je probace. Rok 1985 je pro vznik alternativních trestů významný, jelikož v tomto roce byl uspořádán 6. kongres OSN, kde se přijala rezoluce č. 16 o snížení počtu vězňů, o alternativách trestu odnětí svobody a o společenské re-integraci pachatelů. Na 8. kongresu OSN v Miláně již byly přijaty definice různých druhů opatření nespojených s odnětím svobody a způsoby jejich uplatňování. Alternativními tresty se v návaznosti začala zabývat i Rada Evropy, kdy velice významné bylo přijetí „*Doporučení č. R (92) 16 Výboru ministrů členských států k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství*“. Zde najdeme doporučení členských států pro zavádění nových legislativních opatření v trestní politice. Další důležitý dokument, který se stal základem pro vznik Probační a mediační služby v České republice je dokument Rady Evropy „*Doporučení č. R (99) 19 Výboru ministrů členských států o mediaci v trestních věcech*“. (Matoušek, Kroftová, 2003)

Rozšíření alternativních forem je hned z několika hlavních důvodů, které jsou ve snaze individualizovat trestní postihy, motivovat pachatele k životu v souladu se zákony, zapojit do řešení trestních věcí oběti trestné činnosti. Dále je to z kapacitních důvodů věznic, ze snížení nákladů na trestní řízení a nalezení efektivních forem prevence kriminality. (Sotolář, Púry, Šámal, 2000)

Druhy alternativních trestů

Legislativa vymezuje následující druhy alternativních trestů. Následně si vybrané druhy těchto trestů popíšeme.

- Domácí vězení
- Obecně prospěšné práce
- Propadnutí majetku
- Peněžitý trest
- Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- Zákaz činnosti
- Zákaz pobytu
- Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody
- Vyhoštění

Po novelizaci trestního zákoníku v roce 2010 byl přijat **trest domácího vězení**. Trestem domácího vězení se rozumí alternativa k trestu odnětí svobody. U pachatelů jež nesplňují podmínky pro uložení mírnějšího trestu odnětí svobody podmíněně odloženého a trest odnětí svobody jim vzhledem k závažnosti trestného činu není nutný uložit. Odsouzený při tomto trestu není nijak omezen ve výkonu svého zaměstnání, ve zdravotní péči či v duchovním rozvoji. Povinnost trestu domácího vězení je, aby se odsouzený zdržoval doma ve dnech pracovního klidu a volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20:00 do 5:00 hodin. Trest může být uložen až na dobu dvou let a je ukládán pachatelům starším 15 let. Pachatel musí dát soudu před jeho rozhodnutím písemný slib, že se bude zdržovat v domově ve stanoveném čase na určité adrese a při kontrole bude spolupracovat. Dále soud může odsouzenému uložit při vykonávání tohoto trestu přiměřené povinnosti a přiměřená omezení, která vedou k jeho řádnému životu. Pro efektivní využívání funkce trestu domácího vězení je kvalitní spolupráce Probační a mediační služby a soudu, přičemž úspěšnost trestu je závislá na informacích, které

poskytuje pracovník soudu před rozhodnutím a připravenosti obviněného v rámci průběhu spolupráce s obviněným. (Čadová in Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010)

ZSVM uvádí v § 26 odst. 2, že za podmínek stanovených v trestním zákoníku může soud pro mládež uložit mladistvému domácí vězení. Avšak horní hranice sazby tohoto trestu (opatření) nesmí u mladistvého delikventa převyšovat polovinu hranice stanovené v trestním zákoníku. Soud pro mládež může dále vedle tohoto trestu uložit vhodná výchovná opatření. (ČESKO: Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, *ve znění pozdějších předpisů*)

Trest obecně prospěšných prací se také řadí mezi alternativní sankce. Je zaměřen na pachatele méně závažných trestných činů a umožňuje jim odčinit trestní jednání vlastní aktivitou a to prací, která slouží k obecně prospěšným účelům. Povinností výkonu práce je, že ji odsouzený musí dělat osobně, bezplatně a ve svém volném čase. Rozsah tohoto trestu může být vyměřen na 50 až 300 hodin a vykonat se musí nejpozději do jednoho roku ode dne soudního nařízení. (Talandová in Štern, Ouředníčková, Doubravová 2010)

Hlavní podstata trestu obecně prospěšných prací je upravena v trestním zákoníku v § 62 odst. 3 následovně: „*Trest obecně prospěšných prací spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláváním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochrannou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Práce nesmí sloužit výdělečným účelům odsouzeného*“ (ČESKO: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, *ve znění pozdějších předpisů*)

ZSVM se rozumí ukládání trestu obecně prospěšných prací za podmínek stanovených v trestním zákoníku. Soud pro mládež může uložit mladistvému tento trest s přihlédnutím k jeho stanovisku a k možnosti jejich uložení, které je povinen zjistit. Horní hranice sazby tohoto trestu (u mladistvého opatření) nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoníku. Obecně prospěšné práce nesmí ohrožovat zdraví, bezpečnost či mravní vývoj mladistvých. Soud pro mládež může vedle tohoto opatření uložit i vhodná výchovná opatření. (ČESKO: Zákon č.218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, *ve znění pozdějších předpisů*)

Trest **zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce** se také, jako trest domácího vězení v České republice zavedl až po novele trestního zákoníku z roku 2010. Je to druh alternativního trestu, který je určený především fotbalovým fanouškům a pachatelům, jež se chovají rizikově na sportovních, kulturních a jiných společenských akcích. Smysl přijetí této alternativní sankce v České republice je zabránit odsouzeným v páchání další trestné činnosti prostřednictvím zákazu přístupu na dané společenské akce. V kompetencích Probační a mediační služby je zajištění tohoto zákazu. Důležitou roli zde hraje spolupráce všech zapojených subjektů, které se budou podílet na zajištění trestu. Jedná se o Probační a mediační službu, Policii ČR, organizátory zakázaných akcí a poskytovatele specifických programů. (Talandová in Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010)

Dle trestního zákoníku § 76, § 77 je tento trest pro pachatele, kteří se dopustili úmyslného trestného činu v souvislosti s návštěvou takové akce. Trest spočívá v tom, že odsouzený má po dobu výkonu tohoto trestu zakázanou účast na stanovených sportovních, kulturních a jiných společenských akcích. Odsouzený během výkonu trestu je povinen spolupracovat s probačním pracovníkem stanoveným způsobem a podle probačního plánu, vykonávat programy sociálního výcviku a převýchovy, programy psychologického poradenství, považuje-li to probační pracovník za potřebné, musí se odsouzený v době konání zakázané akce dostavovat na určený útvar Policie ČR. (ČESKO: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, *ve znění pozdějších předpisů*)

Dle ZSVM § 26 odst. 4 může soud pro mládež mladistvému uložit zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Tento trest jde mladému pachateli uložit maximálně na dobu pěti let. Vedle tohoto trestu může soud pro mládež uložit i vhodná výchovná opatření. (ČESKO: Zákon č.218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, *ve znění pozdějších předpisů*)

Trest **zákaz činnosti** je druhem alternativního trestu, který přímo zabraňuje v dalším páchání trestné činnosti. Smyslem trestu je zamezit tomu, aby pachatel vykonával určité zaměstnání, povolání, funkci nebo činnost, ke které potřebuje zvláštní povolení, jelikož tyto aktivity zneužil nebo využil ke spáchání trestné činnosti. (Sotolář, Púry, Šámal, 2000)

Dle trestního zákoníku § 73 může soud uložit zákaz činnosti na dobu jednoho roku až po dobu deseti let. Soud tento trest může uložit pouze v případě že, trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný trestný čin dovoluje a jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

Trest spočívá v zákazu činnosti určitého zaměstnání, povolání nebo funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštní povolení, nebo jiný právní předpis. (ČESKO: Zákon č. 40/20009 Sb., Trestní zákoník, *ve znění pozdějších předpisů*)

Podle ZSVM, ve znění pozdějších předpisů § 26 odst. 3 může soud pro mládež mladistvému uložit zákaz činnosti, pouze pokud tento trest není překážkou v přípravě na jeho budoucí povolání. Horní hranice trestu nesmí u mladistvých převyšovat pět let. Vedle tohoto trestu může soud pro mládež uložit i vhodná výchovná opatření. (ČESKO: Zákon č.218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, *ve znění pozdějších předpisů*)

Peněžitý trest je jedním z nejvíce využívaných alternativních trestů. Tento trest je ukládán v případech, kdy pachatel získal nebo chtěl získat majetkový prospěch pomocí trestného činu. Samostatně se peněžitý trest ukládá vzhledem k závažnosti trestného činu, pokud uložení jiného trestu není třeba. Denní sazba pro tento trest činí 100 Kč a nejvíce 50000 Kč. Při uložení trestu by měl soud přihlížet k majetkovým a osobním poměrům pachatele. Částku může soud rozdělit do přiměřených měsíčních splátek. (ČESKO: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, *ve znění pozdějších předpisů*)

U mladistvých dle ZSVM je peněžitý trest (opatření) stanoven pouze tehdy, je-li mladistvý výdělečně činný nebo jeho majetkové poměry umožňují uložit tento trest. Denní sazba pro mladistvého činí nejméně 100 Kč a nejvíce 5000 Kč. Současně uloží soud mladistvého náhradní trestní opatření, kterým je trest odnětí svobody až na jeden rok. Zaplacení či nevykonaný zbytek peněžitého opatření může být soudem pro mládež nahrazen výkonem obecně prospěšné činnosti v rámci probačního programu či společensky prospěšnou činností v rámci výchovné povinnosti. (ČESKO: Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, *ve znění pozdějších předpisů*)

Dle trestního zákoníku se **podmíněným odsouzením k trestu odnětí svobody** rozumí situace, kdy „*soud může podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta, jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu.*“ (ČESKO: Zákon č. 40/20009 Sb., Trestní zákoník, *ve znění pozdějších předpisů* §81 odst. 1)

U mladistvých při podmíněném odsouzení stanoví soud pro mládež zkušební dobu na jeden až tři roky. Současně s tímto trestem mohou být soudem stanovena i výchovná opatření (ČESKO: Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, *ve znění pozdějších předpisů*)

„Soud pro mládež může vzhledem k okolnostem případu a osobě mladistvého ponechat podmíněné odsouzení v platnosti i přesto, že mladistvý odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestního opatření odnětí svobody, a

- a) stanovit nad mladistvým odsouzeným dohled, pokud nebyl již uložen*
- b) přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než dvě léta, přičemž nesmí překročit horní hranici zkušební doby v trvání pěti let*
- c) uložit další výchovné opatření, aby vedl řádný život.“ (ČESKO: Zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, § 33 odst. 2 písm. a,b,c)*

K systému opatření u mladistvých a ukládání alternativních sankcí neodmyslitelně patří Probační a mediační služba, která má specializovanou agendu zabývající se mladistvými pachateli.

3.2 Probační a mediační služba ČR

Uvedený výčet opatření naznačuje, že Probační a mediační služba hraje důležitou roli v trestání mladistvých. Co se týče vzniku této instituce, na soudech působili první probační úředníci již od roku 1996, jejich postavení a působnost ale nebyla upravena zvláštním zákonem. (Jelínek, 2013)

Změna nastala v roce 2000, kdy byla na základě **zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě**, ve znění pozdějších předpisů zřízena Probační a mediační služba (dále jen PMS) se sídlem v Praze. Z hlediska organizačního se jedná o instituci spadající pod Ministerstvo spravedlnosti, které dohlíží na její činnost, přičemž střediska Probační a mediační služby působí v sídlech okresních soudů. (Jelínek, 2013)

Základem práce PMS je využívání sociální práce v jednání s pachateli trestných činů s výkonem uloženého trestu. PMS při své činnosti zejména vychází z principu **restorativní justice**. Cílem uvedené justice je začlenit pachatele zpět do společnosti, podporovat poškozené osoby a ochraňovat společnost před potencionálními pachateli trestných činů. (Jelínek, 2013)

Cílem PMS podle NERUDOVÉ je: *„v přípravném řízení a řízení před soudem posílit výchovné působení na mladistvého pachatele tak, aby se do budoucna zdržel dalšího protiprávního jednání. Pokud je to možné vzhledem k povaze případu, upřednostňuje se*

využití tzv. odklonů od standardního trestního řízení.“ (Nerudová in Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, str. 131)

Probační a mediační činnost vykonávají kvalifikovaní probační úředníci a probační asistenti. Uvedení odborní zaměstnanci jsou rozděleni do pěti základních agend, na něž jsou specializováni. Mezi tyto agendy se řadí probační činnost, mediační činnost, obecně prospěšné práce, podmíněné propuštění s dohledem včetně domácího vězení a rozsáhlou agendu mladistvých, která je v souladu se ZSVM. (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010)

Více o probační a mediační činnosti viz příloha 1 a příloha 2.

Dle NERUDOVÉ jsou činnosti pracovníka v přípravném řízení a řízení před soudem u mladistvých tyto:

- *Příprava podkladů*
- *Jednání s kurátory, pracovníky orgánu OSPOD, školami, středisky výchovné péče*
- *Zprostředkování kontaktu na jiné odborné služby (psycholog apod.)*
- *Jednání a poskytování pomoci poškozeným*
- *Jednání o náhradě škody*
- *Předjednání a volba vhodného opatření, např. výchovné opatření, probační program apod.* (Nerudová in Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, str. 131)

Podle JELÍNKA je zase základní činností uvedené služby **mediační** a **probační** činnost, která spočívá v poskytování odborného vedení a pomoci mladistvým. Dále k dosahování svého cíle. Probační a mediační služba sleduje a kontroluje chování mladistvých a jejich chování a spolupráci s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém dotýčný mladistvý žije. (Jelínek, 2013)

NERUDOVÁ ve svých textech popisuje, na co by se měla zaměřovat činnost pracovníka ve vykonávacím řízení, kromě již zmiňované kontroly chování mladistvého a spolupráce s rodinou:

- *Výkon dohledu pracovníka*
- *Výkon dohledu nad uloženými povinnostmi a omezeními, nad uloženými trestními opatřeními, trestní opatření OPP, trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené s dohledem*
- *Vypracování zprávy o průběhu dohledu, kontrola plnění uložených opatření*
- *Zprostředkování kontaktu na jiné odborné služby*
- *Možnost zprostředkování mediace ve vykonávacím řízení*

- *Spolupráci s kurátory, pracovníky a dalšími orgány*
- *Spolupráci s rodinou klienta* (Nerudová in Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, str. 132)

Smyslem této služby je, aby mladistvý pachatel nebyl jenom potrestán za své protiprávní jednání, ale především aby byl napraven a v budoucnu vedl řádný život. (Jelínek, 2013)

S pácháním trestné činnosti mládeže velmi souvisí ochranná výchova. Představuje jedno z ochranných opatření, které lze mladistvému uložit. Proto je důležité zmínit samotný zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, kterým se řídí.

3.3 Ochranná výchova a zákon o výkonu ústavní výchovy

Ochranná výchova je jedním z ochranných opatření, které lze mladistvému pachateli uložit (viz. podkapitola výše). Ochranná výchova může být mladistvému uložena, pokud je mladistvý uznán vinným ze spáchaného trestného činu. Uvedené vyplývá z toho, že ochranná výchova může být uložena místo trestního opatření nebo současně s ním. Ochranná výchova ale nemůže být ukládána vedle domácího vězení a vyhoštění, protože tato trestní opatření jsou neslučitelná s výkonem ochranné výchovy. (Jelínek, 2013)

MATĚJÍČEK a KROFTOVÁ popisují ochrannou výchovu následovně: *„je druhem ochranného opatření, které je definovaná trestním zákonem, mají účel preventivní, mají též izolovat a resocializovat toho, kdo se společensky nebezpečného činu dopustil“* (Matoušek, Kroftová, 2003, str. 156)

Samotný výkon ochranné a ústavní výchovy se řídí zákonem č. **109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů**, ve znění pozdějších předpisů. Uvedený zákon stanoví, že ochranná a ústavní výchova se vykonává ve zvláštních výchovných zařízeních, která spadají do působnosti Ministerstva školství. Mezi zařízení patří:

- Diagnostické ústavy
- Dětské domovy
- Dětské domovy se školou
- Výchovné ústavy

Účelem uvedených zařízení je dle zákona č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů § 1 odst. 2 je: „zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let (dále jen „dítě“), na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření, náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. Zařízení spolupracují s rodinou dítěte a poskytují jí pomoc při zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, včetně rodinné terapie a nácviku rodičovských a dalších dovedností nezbytných pro výchovu a péči v rodině. Zařízení poskytují podporu při přechodu dítěte do jeho původního rodinného prostředí nebo jeho přemístění do náhradní rodinné péče.“ (ČESKO: Zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů)

Další podrobnosti o jednotlivých zvláštních výchovných zařízeních a právech a povinnostech pracovníků těchto zařízení a dětí (resp. mladistvých) působících v těchto zařízeních jsou podrobně upraveny v zmiňovaném zákonu.

Co se týče délky ochranné výchovy, ochranná výchova trvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení 18 roku mladistvého. Pokud to vyžaduje zájem mladistvého, může soud ochrannou výchovu prodloužit až do 19 roku. Nicméně pokud pominou důvody, proč byla ochranná výchova soudem uložena, soud od výkonu ochranné výchovy upustí. V praxi může nastat situace, kdy není možné začít s výkonem ochranné výchovy, protože dotyčné školské zařízení nemá volnou kapacitu pro nového mladistvého. V tomto případě soud nařídí, aby nad mladistvým vykonával dohled probační úředník a to až do doby zahájení výkonu nařízené ochranné výchovy. (Jelínek, 2013)

Ústavní výchova je navrhována obcemi s rozšířenou působností u těch dětí (resp. mladistvých) o které není v rodině řádně postaráno a žádná jiná alternativa výchovy není dostupná či žádoucí. Dále také těm dětem a mladistvým, jež rodiče nemají. Podmínky rozhodnutí o přijetí ústavní výchovy upravuje soud. Obec s rozšířenou působností podává návrh či podnět soudu, který pak může ústavní výchovu nařídit a dále také podává návrh na zrušení této výchovy. Soud může řízení o ústavní výchově zahájit i bez návrhu účastníků. Ústavní výchova stejně jako ochranná výchova trvá pouze do 18 roku mladistvého a také ve výjimečných případech může být prodloužena do 19 roku. (Matoušek, Kroftová, 2003)

Pracovníci obce s rozšířenou působností (resp. pracovníci OSPOD) mohou navrhopvat ochrannou a ústavní výchovu. Dále spolupracují se středisky výchovné péče a se

školskými zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Sociálně-právní orgán představuje jeden ze spolupracujících subjektů při zacházení s mladistvými pachateli.

3.4 Orgány sociálně-právní ochrany dětí

„Sociálně-právní ochrana dětí (SPOD) je soubor zákonem upravených činností směřujících k ochraně a zajištění práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranou oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.“ (Pazlarová in Matoušek, 2013, str. 459)

Zajištění účinnosti opatření ukládaných mladistvým pachatelům trestných činů také předpokládá dostatečnou zainteresovanost orgánů sociálně-právní ochrany dětí a jejich součinnost s orgány činnými v trestním řízení (tj. s policejními orgány, státními zástupci a soudci). Orgány sociálně-právní ochrany dětí tak spolu s PMS plní v trestním řízení důležitou funkci.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou upraveny v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Zde se v ustanovení § 6 stanoví, že *„sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti: c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití; nebo e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu.“ (ČESKO: Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů)*

Z citovaného ustanovení vidíme, že orgány sociálně-právní ochrany dětí se nezaměřují jen na děti (resp. mladistvé) jako pachatele nebo potenciální pachatele trestných činů, ale naopak se zaměřují i na osoby, na kterých byl nebo mohl být spáchán trestný čin. Ve vztahu k trestnímu řízení tak orgány sociálně-právní ochrany dětí doplňují PMS a společně naplňují princip restorativní justice, jejímž cílem je začlenit pachatele zpět do společnosti, podporovat poškozené osoby a ochraňovat společnost před potencionálními pachateli trestných činů.

Podle zmíněného zákona vykonávají sociálně-právní ochranu dětí obecní úřady, obecní úřady s rozšířenou působností a krajské úřady. Nejvyšším orgánem nadřízeným

jednotlivým orgánům sociálně-právní ochrany dětí je Ministerstvo práce a sociálních věcí. (ČESKO: zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů)

Ohledně pravomocí orgánů sociálně-právní ochrany dětí v trestním řízení, tyto orgány jsou bez zbytečného odkladu informovány o zahájení trestního stíhání mladistvého, je jim doručován opis rozhodnutí soudu, jsou vyrozuměny o soudním jednání, mají právo při soudních jednáních činit návrhy, klást vyslychaným osobám otázky, pronést závěrečnou řeč po závěrečné řeči mladistvého a podávat opravné prostředky ve prospěch mladistvého (a to i proti jeho vůli). (Jelínek, 2013)

Shrnutí

Při trestání mladých pachatelů se využívají výchovná, ochranná a trestní opatření. Pořadí v jakém jsou opatření uspořádána, svědčí o jejich prioritě a způsobu ukládání. Jednou z možností, jak sankcionovat mladistvé, je uložení alternativního trestu. Jejich rozvoj v Evropě sahá do 50 let našeho století a přispěly k tomu přeplněné věznice a finance. Alternativní tresty (dále jen AT) u mladistvých představují trestní opatření. S ukládáním AT souvisí Probační a mediační služba ČR, která má specializovanou agendu pro mladistvé a její hlavním cílem je, začlenění pachatele trestného činu do běžného života. Charakterizovali jsme postupy vyplývající ze zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Nezastupitelnou úlohu v trestním řízení vedeném proti mladistvému má orgán sociálně-právní ochrany dětí v podobě kurately pro děti a mládež.

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Výzkumná část bakalářské práce je zaměřena na využití alternativních trestů u mládeže. V rámci výzkumného šetření bylo vybráno město Havířov. Město Havířov je nejmladším městem České republiky.

Obrázek č. 2 Mapa Moravskoslezského kraje (<http://spravnimapa.topograf.cz/moravskoslezsky-kraj>)

Město Havířov se nachází na Karvinsku. Podle Českého statistického úřadu okres Karviná leží v severovýchodní části Moravskoslezského kraje. Řadí se mezi nejmenší okresy v České republice. Okres se skládá ze 17 obcí, přičemž 7 z nich tvoří statutární města. Největším statutárním městem na Karvinsku je právě Havířov, který má přes 82 000 obyvatel. Od 1. 1. 2003 se Havířov stal střediskem správního obvodu obcí s rozšířenou působností a s pověřeným obecním úřadem. (ČSÚ, 2012)

Město Havířov leží v jižním okraji ostravsko-karvinské průmyslové oblasti, mezi Ostravou a Českým Těšínem. Město bylo zřízeno z důvodu sídlení přestavby jádra

průmyslové oblasti, na základě získání nových pracovních sil a jejich stabilizaci. Město je děleno na části: Město, Šumbark, Životice, Podlesí, Bludovice, Prostřední Suchá, Dolní Suchá a Dolní Datyně. (<http://www.havirov-city.cz/historie-a-soucasnost/historie-havirova.html>)

4.1 Cíl

Cílem výzkumného šetření je zkoumat využívání alternativních trestů u mladistvých v Havířově.

Byly stanoveny výzkumné otázky:

- Jaká je spolupráce kurátorů OSPOD s PMS při realizaci alternativních trestů?
- Jaké jsou nejčastější příčiny kriminality mládeže v Havířově?
- Je současná legislativa dostačující v rámci sekundární prevence?

4.2 Metodologie, organizace a cílová skupina

Výzkumné šetření je zpracováno formou kvalitativního výzkumu. Z metod, které kvalitativní výzkum zahrnuje, jsme použili metodu **rozhovoru**.

Základním principem kvalitativního přístupu je široký sběr dat, bez na počátku stanovených proměnných a hypotéz. Podstatou u kvalitativních metod je, do hloubky prozkoumat jev a sesbírat veškeré informace o něm. Výsledek tvoří formulování nové teorie či hypotézy, kterou nelze zobecňovat, neboť platí jen pro daný vzorek, na kterém byla data získána. (Švaříček, Šedová a kol., 2007)

Dle ŠVAŘÍČKA a ŠEDOVÉ jsou typická pro kvalitativní přístup tato vymezení: *výběr tématu, analýza a interpretace dat a závěry výzkumu*. (Švaříček, Šedová a kol., 2007, str. 26)

CRESWELL in HENDL definuje kvalitativní výzkum tímto způsobem: *„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“* (Creswell in Hendl, 2005, str. 50)

Metodou výzkumu, jak již bylo zmíněno, byl zvolen **rozhovor**. Řadí se mezi nejčastější metody využívané v kvalitativním výzkumu. Jinými slovy se také používá označení hloubkový rozhovor, který můžeme charakterizovat jako *„nестandardizované*

dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.“ (Švaříček, Šedová a kol., 2007, str. 159) Uvedený typ rozhovoru se skládá z výběru metod, přípravy rozhovoru, průběhu vlastního dotazování, reflexe rozhovoru, přepisu rozhovoru, analýzy dat a z napsání výzkumné zprávy. (Švaříček, Šedová a kol., 2007)

V zásadě má rozhovor tyto fáze:

- Úvodní fáze – navazování kontaktů, vytvoření optimální atmosféry
- Jádru rozhovoru – slouží k získání maximálních informací
- Závěr rozhovoru – shrnutí celého rozhovoru a snaha o uvolnění situace a případnou další spolupráci s respondentem. (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2009)

HENDL rozděluje rozhovor na strukturovaný, neformální, narativní, fenomenologický. V tomto výzkumném šetření byl stanoven strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami. Uvedený typ rozhovoru se používá, pokud máme málo času na dotazujícího a nemáme možnost interview opakovat. Zároveň se získaná data prostřednictvím uvedeného typu rozhovor lépe analyzují. (Hendl, 2005)

Organizace výzkumného šetření probíhala následně. V průběhu měsíce ledna jsem vykonávala odbornou praxi na OSPOD v Havířově, kde jsem požádala kurátory pro děti a mládež o rozhovory k výzkumu. Následně jsem vytvořila strukturu otázek pro rozhovory. Otázky jsem kurátorům poslala předem prostřednictvím e-mailu. Na přelomu února a března jsem pracoviště OSPOD navštívila. Uskutečnily se strukturované rozhovory na dané téma. Za pozitivní jsem pro uskutečnění rozhovoru považovala to, že jsem měla možnost kurátory poznat při své praxi na zmíněném pracovišti. Bohužel mi při realizaci nebylo umožněno rozhovory nahrávat na diktafon, mohla jsem si pouze psát poznámky.

Cílovou skupinu výzkumu tvoří pět kurátorů pro děti a mládež, kteří pracují ve statutárním městě Havířov. Z hlediska pohlaví zde převládají ženy, které tvoří 3 z 5 respondentů. Z důvodů zachování osobní údajů podle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, *ve znění pozdějších předpisů* nebudou kurátoři jmenováni.

4.3 Vlastní výzkumné šetření

Výzkum byl zaměřen na, rozhovory s kurátory pro děti a mládež, které poukazují na trestnou činnost mladistvých a využití alternativních trestů v Havířově. Z důvodu pracovního vytížení kurátorů jsou rozhovory velmi stručné. Přepisy všech rozhovorů jsou uvedeny v přílohách č. 3 až 7.

	R1	R2	R3	R4	R5
Pohlaví	Muž	Žena	Žena	Žena	Muž
Věk	25	40	39	45	49
Délka pracovní pozice	2,5 roku	3 roky	2 roky	8 let	14 let

Tabulka č. 1 Identifikace kurátorů

R1	Krádeže, záškoláctví, útěky z domova, trestná činnost, užívání alkoholu
R2	Záškoláctví, útěky z domova, konzumace alkoholu a jiných návykových látek, trestná činnost, přečiny, přestupky, nerespektování rodičů
R3	Drobná trestná činnost, přestupky majetkového charakteru, záškoláctví a poruchy chování ve školách
R4	Záškoláctví, užívání návykových látek, pak v oblasti v trestním řízení, provinění u mladistvých
R5	Drobné porušení zákona, především majetkového charakteru, zneužívání alkoholu, výchovné problémy, záškoláctví

Tabulka č. 2 Poruchy chování u mládeže

R1	Nedůslednost rodičů, neúplné rodiny, party kamarádů, psychiatrické poruchy, počítačové hry a akční filmy
R2	Nuda, finanční prostředky, vrstevníci
R3	Sociokulturní benevolentní depresivní systém, nulová represe ze strany státu, přílišná byrokracie, pomalost trestních složek
R4	Nevhodné vzory, nevzdělanost, nesprávné využití volného času, lehká dostupnost alkoholu, nedostatečné výchovné působení rodičů
R5	Právní chaos, úpadek morálky, nefunkční rodiny

Tabulka č. 3 Příčiny zvýšené kriminality u mládeže

R1	Je to individuální
R2	Výchovná opatření
R3	Trestní opatření
R4	Dohled probační a mediační služby
R5	Ochranná výchova, obecně prospěšné práce

Tabulka č. 4 Nejúčinnější opatření u mladistvých

R1	Podmíněné odsouzení trestu odnětí svobody, obecně prospěšné práce, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
R2	Podmíněné odsouzení
R3	Obecně prospěšné práce, podmínky
R4	Obecně prospěšné práce, podmínky
R5	Podmíněné odsouzení, obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, zákaz vstupu na kulturní, sportovní a jiné společenské akce, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

Tabulka č. 5 Druhy používaných alternativních trestů u mladistvých

R1	Ano
R2	Individuální
R3	Podmínky ne, obecně prospěšné práce mají pozitivní vliv
R4	Obecně prospěšné práce určitě
R5	Individuální

Tabulka č. 6 Hodnocení účinnosti alternativních trestů u mladistvých

R1	Ano dostatečně
R2	Ano
R3	Ano až v nadměrné míře
R4	Ne
R5	Až příliš

Tabulka č. 7 Využití alternativních trestů v Havířově u mladistvých

R1	Spolupráce je uložena
R2	Nevím
R3	Sankcionovat rodiče
R4	Vyzvednutí dítěte na policii po požití alkoholu nebo jiných návykových látek
R5	Ano například v zakomponování §201 trestního zákoníku

Tabulka č. 8 Povinnosti rodičů v trestním řízení

R1	Spolupráce je malá. Rezervy nedokážu definovat
R2	Větší koordinace s mladistvým pachatelem
R3	Dobrá, rezervy nevidím
R4	Velmi dobře. Rezervy časové z administrativních důvodů
R5	Ne. Spolupráce bezproblémová

Tabulka č. 9 Spolupráce s PMS (DeLongová)

R1	Plochá z časových důvodů
R2	Ano záleží na aktivitě pracovníka
R3	Ano
R4	Na špičkové úrovni
R5	Myslím, že ano

Tabulka č. 10 Spolupráce orgánů v trestním řízení

R1	Ne
R2	Ne
R3	Celé je to postavené na hlavu
R4	Ne, hodně nedostačující
R5	Ne

Tabulka č. 11 Dostatečná legislativa

Z uvedeného vyplývá, že odpovědi respondentů se v mnoha faktorech podobají.

4.4 Závěr výzkumného šetření

Kurátoři pro děti a mládež tvoří kvalifikovaný tým s vysokoškolským vzděláním. Všichni jsou si vědomi, že kriminalita ve městě Havířov neustále roste. Shodně také uvedli, že nejčastější poruchy chování u mládeže patří především záškoláctví, majetková kriminalita, konzumace alkoholu a jiných návykových látek. V rámci své činnosti hodnotí spolupráci s orgány činnými v trestním řízení na velmi dobré úrovni a jedinou rezervu, kterou vidí je nedostatek času. Všichni kurátoři pak zastávají názor, že mezi nejúčinnější opatření uvedené v ZSVM patří výchovná opatření, ochranná výchova a trest obecně prospěšných prací. Na otázku, jak hodnotí účinnost opatření se však odpovědi různí. Někteří odpověděli, že účinnost je individuální u každého klienta a jiní zase, že účinné jsou pouze obecně prospěšné práce. Povinnosti rodičů při spolupráci s orgány činnými v trestním řízení hodnotí všichni dotazovaní rozpačitě. Většina by chtěla rodiče sankcionovat za to, že umožní dětem páchat trestnou činnost, např. pomocí peněžitého trestu.

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit odpovědi na stanovené výzkumné otázky. ***Jaká je spolupráce kurátoru OSPOD s PMS při realizaci AT?*** Z odpovědí kurátorů lze jednoznačně označit spolupráci s Probační a mediační službou na velmi dobré úrovni. Jedinou rezervu, kterou při spolupráci spatřují, je rezerva časová díky rozsáhlé

administrativní práci. Z uvedeného vyplývá, že spolupráce mezi kurátory a PMS je bezproblémová.

Jaké jsou nejčastější příčiny kriminality v Havířově? Z pohledů kurátorů dochází nejčastěji ke kriminalitě z důvodů nefunkčnosti rodiny a jejich finančních prostředků, vlivu vrstevníků a špatného trávení volného času. Dále díky snadné dostupnosti alkoholu v ČR a přílišné byrokracie.

Je současná legislativa dostačující v rámci sekundární prevence? Kurátoři jednoznačně odpověděli, že legislativa je nedostatečná při výkonu jejich profese. Nelíbí se jim novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, která, jak říkají, z nich dělá úředníky a komplikuje jim práci. Nejvíce rezerv je v nedostatku kompetencí v testování užití alkoholu či jiné návykové látky.

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit jaké je využití alternativních trestů v Havířově a získat odpovědi na stanovené výzkumné otázky. Z uvedených rozhovorů lze spatřit největší využití obecně prospěšných prací a ukládání podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody. S ukládáním jiných alternativních trestů se u svých klientů kurátoři neseťkávají. Okresní soud v Karviné nejčastěji přistupuje k uložení podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody. Z našeho výzkumného šetření je zřejmé, že alternativní tresty ve městě Havířov jsou využívány v dostatečné míře.

ZÁVĚR

Bakalářská práce byla zaměřena na zjištění, jaké je využití alternativních trestů u mládeže v Havířově. V teoretické části jsem se zaměřila na vysvětlení základních pojmů vztahující se k tématu práce a to na mládež a riziková mládež. Charakterizují celkový vývoj jedince v dospívání a faktory, které dospívajícího jedince ovlivňují. Samostatná kapitola vymezuje kurátora pro děti a mládež, jeho kompetence a metody práce s mládeží. Dále jsem popsala jednotlivá opatření ukládána mladistvým a alternativní tresty. V empirické části jsem se věnovala stručnému popisu kvalitativního výzkumu a metodě rozhovoru. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaké je využití alternativních trestů u mládeže v Havířově. Následně k cíli byly stanoveny tři výzkumné otázky. K naplnění cíle a získání odpovědí ke stanoveným výzkumným otázkám mi pomohlo pět rozhovorů s kurátory pro děti a mládež.

Cíle bakalářské práce byly naplněny. Podařilo se mi popsat druhy výchovných opatření u mladistvých a prostřednictvím výzkumného šetření jsem zjistila, jaká je spolupráce PMS s OSPOD, do jaké míry jsou využívány alternativní tresty u mladistvých a jaké jsou nejčastější příčiny kriminality u mladých pachatelů. Multidisciplinární spolupráce vidím jako velmi důležitou při práci s rizikovou mládeží. Legislativa je jedním z kritizovaných slabín v činnosti kurátora pro děti a mládež v rámci primární i sekundární prevence. Kurátoři vykonávají nelehkou a hlavně důležitou profesi. Jejich pomoc je neocenitelná při práci s problémovou mládeží.

Celkově se ukázalo, že alternativní tresty jsou ve městě Havířov využívány v dostatečné míře. Okresní soud v Karviné nejčastěji ukládá podmíněné odsouzení k výkonu trestu, což kurátoři považují za nepřiměřený trest, jelikož si z něj mladý pachatel nic nevezme a trestnou činnost páchá dál. Podle názorů respondentů by soud při trestání mladistvých měl přitvrdit. Město Havířov nepřináší mnoho volnočasových aktivit pro adolescenty. Z uvedeného důvodu se stala nuda ve městě jednou z nejčastějších příčin kriminality u mladistvých a kriminalita zde neustále narůstá. V rámci sekundární prevence by mohl OSPOD vynalézat více preventivních programů, které by mohly přispět ke změně legislativy.

SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ

KNIŽNÍ PUBLIKACE

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011, 151 s. ISBN 978-80-262-0031-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.

JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-731-2038-0.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1.4.2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, 864 s. Student (Leges). ISBN 978-808-7576-441.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, 968 s. Student (Leges). ISBN 978-808-7576-649.

KOUKOLÍK, František a Jana DRTILOVÁ. *Vzpouora deprivantů: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Praha: Makropulos, 1996, 303 p. ISBN 80-901776-8-9.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-807-3673-833.

KREJČÍŘOVÁ, Dana a Marie VÁGNEROVÁ. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 791 s. ISBN 978-807-3675-660.

LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potenciálních změn*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakl., 2001, 157 p. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 19. ISBN 80-858-5066-4.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

MACEK, Petr. *Adolescence*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 2003, 141 s. ISBN 80-717-8747-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Encyklopedie sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 570 s. ISBN 978-802-6203-667.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-717-8549-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 379 s. ISBN 80-717-8548-2.

- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 978-807-3677-398.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 335 p. ISBN 80-717-8226-2.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003, 340 s. ISBN 80-717-8771-X.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, 287 s. ISBN 80-200-0690-7.
- PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2001, 180 s. ISBN 80-247-0181-2.
- PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 187 s. ISBN 978-80-247-4317-2.
- PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 292 s. ISBN 80-717-8029-4.
- RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 313 s. Učebnice (UP Olomouc). ISBN 80-244-1475-9.
- RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 2. vyd., dopl. a aktualiz. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, 313 s. Učebnice (UP Olomouc). ISBN 80-244-0873-2.
- SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, 147 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4740-423.
- SOTOLÁŘ, Alexander, František PŮRY a Pavel ŠÁMAL. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2000, xv, 468 s. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-717-9350-7.
- SUCHÝ, Oldřich a Zdeněk ŠVANCAR. *Mládež a kriminalita*. Vyd. 1. Praha: 1972, 272 s.
- ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 416 s. Teoretik. ISBN 80-7178-747-7.
- ŠTERN, Pavel. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 9788073673130.

TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 198 s. ISBN 80-717-8503-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 522 s. ISBN 80-717-8308-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008, 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

Velký sociologický slovník: I. svazek A-O. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-718-4164-1.

LEGISLATIVA

ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>

ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2010. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2000. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

DALŠÍ ZDROJE

PITNEROVÁ, Dagmar. *Dětské krize a úloha učitele*. Prevence č. 5, s. 13-14. Praha: 2008.

MPSV. *Manuál k případovým konferencím*. 2011, 42 s. ISBN 978-80-7421-038-9.

Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14319>

MPSV. *Metodické doporučení MPSV č. 10/2009 k práci s dětmi s výchovnými problémy*.

2009, 14 s. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14895/Metodicke_doporuceni

MPSV. *Sociologická rešerše výzkumů ke kriminalitě a sociálně patologickým jevům u dětí a mladistvých*. 2013, s. 85. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/sociologicka-reserse-vyzkumu-ke-kriminalite-a-socialne-patologickym-jevum-u-deti-a-mladistvych.aspx>

MPSV. *Informace k vybraným ustanovením zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 401/2012 Sb., k 21. 12. 2012*. 2012, 62s. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14511/Informace_1

INTERNETOVÉ ZDROJE

Moravskoslezský kraj. [online]. 2006 [citováno dne 2015 – 6 – 15]. Dostupné z: <http://spravnimapa.topograf.cz/moravskoslezsky-kraj>

Poznáte si dieťa? Nie je delikvent a kriminálnik? *Príležitosť robí zloděja*. [online]. 2011 [citováno dne 2015 – 6 – 15]. Dostupné z: <http://najmama.aktuality.sk/clanok/226792/poznate-si-dieta-nie-je-delikvent-a-kriminalnik/>

Český statistický úřad. *Charakteristika okresu Karviná*. [online]. [citováno dne 2015 – 6 – 15]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xt/charakteristika_okresu_karvina
Aktualizováno dne 18. 06. 2012

Haviřov. *Základní údaje*. [online]. 2012 [citováno dne 2015 – 6 – 15]. Dostupné z: <http://www.havirov-city.cz/historie-a-soucasnost/historie-havirova.html>

Seznam zkratek

AT	Alternativní tresty
Apod.	A podobně
č.	Číslo
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
IPOD	Individuální plán ochrany dětí
MPSV	Ministerstvo práce a sociální věcí
Např.	Například
Odst.	Odstavec
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
Písm.	Písmeno
PK	Případová konference
PMS	Probační a mediační služby
Sb.	Sbírka zákonů
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
Str.	Strana
ZSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, <i>ve znění pozdějších předpisů</i>
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, <i>ve znění pozdějších předpisů</i>

Seznam schémat

Schéma č. 1: Typologie poruch chování mládeže

Schéma č. 2: Ochranná opatření

Schéma č. 3: Výchovná opatření

Schéma č. 4: Trestní opatření

Seznam tabulek

Tabulka č. 1:	Identifikace kurátorů
Tabulka č. 2:	Poruchy chování u mládeže
Tabulka č. 3:	Příčiny zvýšené kriminality u mládeže
Tabulka č. 4:	Nejúčinnější opatření u mladistvých
Tabulka č. 5:	Druhy používaných alternativních trestů u mladistvých v Havířově
Tabulka č. 6:	Účinnost alternativních trestů u mladistvých
Tabulka č. 7:	Využití alternativních trestů v Havířově u mladistvých
Tabulka č. 8:	Povinnosti rodičů v trestním řízení
Tabulka č. 9:	Spolupráce s PMS
Tabulka č. 10:	Spolupráce orgánů v trestním řízení
Tabulka č. 11:	Dostatečná legislativa

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Dívka za plotem

Obrázek č. 2: Mapa Moravskoslezského kraje

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Probační činnost
- Příloha č. 2: Mediační činnost
- Příloha č. 3: Přepis rozhovoru respondent 1
- Příloha č. 4: Přepis rozhovoru respondent 2
- Příloha č. 5: Přepis rozhovoru respondent 3
- Příloha č. 6: Přepis rozhovoru respondent 4
- Příloha č. 7: Přepis rozhovoru respondent 5

Příloha 1

PROBAČNÍ ČINNOST

Dle zákona č. 257/2000Sb., o probaci a mediaci §2 odst. 1 se probací rozumí: *„organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněným“), kontrola výkonu alternativních trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů“* (ČESKO: Zákon č. 257/2000 Sb., o probaci a mediaci, ve znění pozdějších předpisů)

Podle JELÍNKA je probace definována jako *„institucionalizovaný dohled nad chováním pachatele trestného činu, spojený s určitými prvky pomoci, usnadňující resocializaci pachatele.“* (Jelínek 2013, str. 291)

Definici probace také zmiňují MATOUŠEK a MATOUŠKOVÁ: *„Probace je ve své podstatě provádění dohledu nad chováním odsouzeného, jenž vykonává trest na svobodě a který musí být v rámci tohoto trestu po soudem stanovenou dobu v osobním kontaktu s pracovníkem (probačním úředníkem) pověřeným k výkonu takového činnosti.“* (Matoušková, Matoušek 2013, str. 283)

Jinými slovy, probací (v užším slova smyslu) se rozumí alternativní trestní sankce, které se vyznačují tím, že:

- a) mladistvý pachatel podrobený probačnímu dohledu zůstává na svobodě;
- b) soud odloží výkon trestu a stanoví podmínky chování mladistvého, které mohou vést k výkonu trestu, pokud mladistvý podmínky poruší; a
- c) dohled nad dodržováním stanovených podmínek vykonává probační úředník, který má motivovat pachatele k vedení řádného života a plnění povinností uložených mladistvému soudem. (Jelínek 2013)

Dohled probačního úředníka nad mladistvým pachatelem se nazývá **probační dohled**. Probační dohled prakticky probíhá tak, že probační úředník udržuje s mladistvým osobní kontakt, v rámci kterého dochází k realizaci probačního plánu dohledu a ke kontrole

dodržování podmínek stanovených mladistvému soudem. Mladistvý, kterému byl probační dohled uložen, je povinen spolupracovat s probačním úředníkem podle stanoveného probačního plánu dohledu; dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách stanovených probačním úředníkem; informovat probačního úředníka o svém pohybu, případném zaměstnání, zdrojích obživy, dodržování soudem uložených povinností; a umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se mladistvý zdržuje. (Jelínek 2013)

MATOUŠKOVÁ a MATOUŠEK vidí probačního dohledu v kontrole toho, jak pachatel plní soudem stanovená opatření v rámci trestu. Dále v pomoci, vedení a podpoře pachatele, v zamezení opakované trestné činnosti. Probace také umožňuje řešit následky způsobené protiprávním jednáním s ohledem na potřeby a zájmy obětí tohoto jednání. (Matoušková, Matoušek 2013)

Kromě zmiňované kontroly nad dodržováním opatření a podmínek stanovených soudem MATOUŠEK a KROFTOVÁ uvádí, že probační dohled v sobě zahrnuje také psychosociální pomoc odsouzenému. (Matoušek, Kroftová 1998)

Probace sebou nese také specifický pojem, který považují za důležité zmínit a tím je **parole**. Tento pojem je používán pro situaci, kdy je odsouzený po určité době odpykání trestu ve vězení, podmíněně propuštěn na svobodu a je nad odsouzeným vykonáván probační dohled. (Matoušková, Matoušek 2013)

Příloha č. 2

MEDIAČNÍ ČINNOST

Mediační činnost je podle JELÍNKY definována jako „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaného v souvislosti s trestním řízením*“. (Jelínek 2013, str. 297)

Dle ŠTERNA, OUŘEDNÍČKOVÉ a DOUBRAVOVÉ je mediační činnost popsána následovně: „*Mediační činnosti jsou odborné postupy pracovníků PMS realizované v přípravné fázi trestního řízení před rozhodnutím státního zástupce či soudce. Jejich smyslem je urovnání konfliktního stavu mezi obětí a pachatelem, odstranění příčin, které vedly pachatele ke spáchání trestného činu, a příprava podkladů pro rozhodnutí státního zástupce či soudce.*“ (Štern, Ouředníčková, Doubravová 2010, str. 39)

Jinými slovy, jedná se o odborný postup pracovníka PMS, který směřuje k usměrnění konfliktního stavu způsobeného událostí trestného činu. Mediace je vykonávána formou přímého setkání mezi obětí trestného činu a jejím pachatelem (popřípadě zástupci postižené komunity) za účasti nestranného zprostředkovatele sporu, kterým je právě mediátor. Důležité je zmínit, že mediaci lze provádět jen se souhlasem obviněného mladistvého a poškozeného určitým protiprávním jednáním. (Jelínek 2013)

Další důležité zásady, kterými se musí mediátor řídit při mediační činnosti, uvádí MATOUŠKOVÁ:

- *mediaci lze provést na základě dobrovolného souhlasu všech účastníků*
- *sdělení projednávaná v rámci mediace jsou důvěrná*
- *mediátor musí být nezávislou osobou*
- *při mediaci je potřebná aktivní účast všech účastníků*
- *mediátor vytváří atmosféru důvěry a vzájemného respektu a dbá na dodržování pravidel slušného chování*
- *mediátor zachovává neutralitu* (Matoušková in Matoušek 2013, str. 300)

Příloha č. 3

Přepis rozhovoru respondent 1

Muž – 25 let

1) Jakého dosahujete vzdělání?

„Dosahuji vysokoškolské vzdělání, jsem bakalář v obor sociální politika, sociální práce na Ostravské Univerzitě.“

2) Jak dlouho jste na pozici kurátora pro děti a mládež?

„Na pozici kurátora jsem dva a půl roku.“

3) Proč jste si vybral/a právě tuto práci?

„Měl jsem zájem o práci na OSPOD a navíc zájem o trestní předpisy. Tudiž hned po škole jsem nastoupil na tuto pozici.“

4) Jaká je vaše motivace pro vykonávání této profese?

„Moje motivace pro tuhle práci jsou pozitivní výsledky, i když ne u každého klienta, je to individuální.“

5) Uveďte časté poruchy chování u mládeže, které jsou předmětem Vaší práce?

„Mezi nejčastější poruchy chování se u mých klientů řadí krádeže, záškoláctví, útěky z domova, nerespektování autorit, trestná činnost, užívání alkoholu a OPL.“

6) V čem spatřujete příčiny zvýšené kriminality u mládeže?

„No tak to nejvíce v nedůsledném rodičovském vedení, neúplných rodinách, v partách kamarádů, stále se zvyšující psychiatrické poruchy u dětí, díky negativního dopadu akčních filmů a počítačových her.“

7) Které opatření, uvedené v zákoně č. 218/2003 Sb., je podle Vás neúčinnější pro mladé pachatele?

„Na tuto otázku nelze jednoznačně odpovědět. Každý z mladistvých pachatelů je individuální, u některých postačí velmi mírné opatření, u některých není ani výkon trestu odnětí svobody dostačujícím opatřením.“

8) Jaké druhy alternativních trestů se používají u mladistvých?

„Především Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a Obecně prospěšné práce. U majetkových trestných činností se užívá rovněž Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty. S jinými druhy se u mých klientů moc neseťkávám.“

9) Jak hodnotíte jejich účinnost? Myslíte si, že mají alternativní tresty pozitivní vliv na mladistvého či na jeho vývoj?

„Podle mě u většiny ano.“

10) Domníváte se, že jsou AT u mladistvých pachatelů v Havířově využívány v dostatečné míře?

„Já si myslím, že ano dostatečně.“

11) Měli by se rozšířit povinnosti rodičů při spolupráci s orgány činnými v trestním řízení? Pokud ano, uveďte jakým způsobem?

„Rodiče tuto spolupráci uloženou mají. Nejsm si vědom, že by bylo třeba spolupráci s rodiči zlepšit. Jejich hlavním úkolem je doprovázet dítě a součinnost s orgány. Ne všichni to plní, ale nevidím v čem jiném spolupráci zlepšit.“

12) Jak hodnotíte spolupráci mezi Vámi a probační a mediační službou v Havířově? Spatřujete zde rezervy?

„Spolupráce je malá, pouze se informujeme, zda klient dochází na PMS, rezervy tedy jsou, ale nedokážu je definovat, v čem by se měly zlepšit. Možná doplněním plánů spolupráce.“

13) Je spolupráce v rámci trestního řízení mezi orgány OSPOD, PMS, OSZ a soudů dostatečná?

„OSPOD informuje soudy, PMS i OSZ zprávami. Spolupráce je však poměrně plochá a to z důvodu časových. PMS spíše výjimečně. PMS si jede ve vlastní linii, co potřebuje si zjistí, jinak spolupráce je nic moc.“

14) Myslíte si, že je současná legislativa v oblasti práce s rizikovou mládeží dostačující?

„Ne. Co mi osobně vadí je, že PMS může testovat klienty na alkoholy a drogy a my, jako kurátoři s rizikovou mládeží tuto možnost nemáme. Můžeme to klientům doporučit, ale ne přikázat, což je problém, jelikož je to finančně náročné.“

Příloha č. 4

Přepis rozhovoru respondent 2

Žena - 40 let

15) Jakého dosahujete vzdělání?

„Dosahuji vysokoškolské vzdělání, magisterského v oboru sociální práce s poradenských zaměřením na Ostravské univerzitě.“

16) Jak dlouho jste na pozici kurátora pro děti a mládež?

„Na pozici kurátora jsem tři roky. Dokončila jsem sociálně právní školu, nastoupila jsem jako kurátor pro mládež v Karviné, pak jsem dokončila VŠ školu, nastoupila jsem na úřad práce, po mateřské dovolené, jsem nastoupila na pozici kurátora pro děti a mládež, kde jsem nyní 3 roky.“

17) Proč jste si vybral/a právě tuto práci?

„Vždycky to byla práce s lidmi, co jsem kdy dělala. Dělala jsem i prodavačku na tržnici. Baví mě práce s lidmi. Nejednáme jen s dětmi, ale i s dospělými.“

18) Jaká je vaše motivace pro vykonávání této profese?

„Motivace? Peníze to teda nejsou. (smích) Kdyby to mělo být kvůli peněz, tak se vracím zpět na pracovní úřad. Jedna z motivací, byla ta, že bylo vypsáno výběrové řízení a chtěla jsem změnu. Studovala jsem sociální práci, tudíž jsem hledala něco v oboru. Necítím se na práci s tělesně postiženými, starými lidmi a podobnými klienty. Nemusím bezdomovce, feťáky, takže to je motivace, že s těma dětma se dá aspoň něco udělat a dá se pro ně něco udělat. A je mi to blízko, jelikož mám taky děti.“

19) Uveďte časté poruchy chování u mládeže, které jsou předmětem Vaší práce?

„Především záškoláctví, konzumace alkoholu a návykových látek, páchání přestupků, trestná činnost, páchání přečinů jiných trestných, útěky z domova, nerespektování rodičů. Hazardní hráčství a prostituce k tomuto se moc nedostaneme. Gro jsou ty, co jsem již zmínila. Na Veselého, co byl můj případ, nezapomenu nikdy, ten mě bude provázet do konce života.“

20) V čem spatřujete příčiny zvýšené kriminality u mládeže?

„Nuda nuda nuda. V nadbytku volného času. Povyražení a dobrodružo, že půjdeme pít, protože současné děcka nic jiného nedělají. Já lítala po lese a sbírala klaciky a chtěla mikroskop a zkoumat, ale nikdy jsem ho nedostala, což mě trápí. V našem městě chybí zábava pro lidi. Na malých městech je více aktivit pro děti si myslím. Takže si myslím, že tohle je jedna věc, do toho se domnívám, že se odráží i nedostatečné finanční prostředky, jak ten čas strávit. Nejsou peníze na to jít na bazén, do kina či výlet. Dětský domov poskytuje větší standard dětem než rodiče ze sociálních dávek. Takže když to shrnu, hlavní příčiny spatřuji ve finančních důvodech rodin, ve vrstevnicích, v nudě, možná i obyvatelé v našem městě.“

21) Které opatření, uvedené v zákoně č. 218/2003 Sb., je podle Vás nejúčinnější pro mladé pachatele?

„Pro mladé pachatele má podle mě větší smysl vychovávat, než trestat, tudíž výchovná opatření jsou pro mě nejúčinnější.“

22) Jaké druhy alternativních trestů se používají u mladistvých?

„Nejčastěji se u mých klientů používají podmíněné odsouzení.“

23) Jak hodnotíte jejich účinnost? Myslíte si, že mají alternativní tresty pozitivní vliv na mladistvého či na jeho vývoj?

„Jak u koho. Někomu to stačí jednou a už s policajty nechce mít nic společného a jiní jedinci si nedají pokoj ani poněkolkáté. Je to individuální. Jo tak jo, že pozitivní vliv mají, jelikož vidí, že společnost, to tak vnímá. Za akci následuje reakce. Konkrétně obecně prospěšné práce jsou velmi pozitivní, jelikož jsou prospěšné i pro město“.

24) Domníváte se, že jsou AT u mladistvých pachatelů v Havířově využívány v dostatečné míře?

„Já si myslím, že ano.“

25) Měly by se rozšířit povinnosti rodičů při spolupráci s orgány činnými v trestním řízení? Pokud ano, uveďte jakým způsobem?

„Nevím. Nedokážu říct jakým směrem.“

26) Jak hodnotíte spolupráci mezi Vámi a probační a mediační službou v Havířově?

Spatřujete zde rezervy?

„Spolupracujeme, pokud něco potřebujeme, tak se vzájemně kontaktujeme a spolupracujeme. Rezervy spatřuji. Měla by být více koordinována spolupráce s mladistvým pachatelem.“

27) Je spolupráce v rámci trestního řízení mezi orgány OSPOD, PMS, OSZ a soudů dostatečná?

„Myslím, že ano. Kdo chce a má vůli, tak spolupráci nalezne. Také potom záleží na aktivitě každého pracovníka.“

28) Myslíte si, že je současná legislativa v oblasti práce s rizikovou mládeží dostačující?

„Myslím, že ne. Je problém, že nemůžeme dát fouknout, dýchnout, zda je někdo pod vlivem drog. „

Příloha č. 5

Přepis rozhovoru respondent č. 3

Žena – 39 let

29) Jakého dosahujete vzdělání?

„Dosahuji vysokoškolského vzdělání, jsem magistra v oboru sociální práce. Tento obor jsem studovala na Ostravské Univerzitě.“

30) Jak dlouho jste na pozici kurátora pro děti a mládež?

„Kurátora dělám od roku 2013, předtím jsem dělala na péči, po mateřské jsem začala pracovat, jako kurátor pro děti a mládež“

31) Proč jste si vybral/a právě tuto práci?

„Tuto práci jsem si nevybrala, přidělili mě tu po mateřské, ale jsem spokojenější zde.“

32) Jaká je vaše motivace pro vykonávání této profese?

„Odcházím odtud, tudíž motivaci pro výkon této profese nemám.“

33) Uved'te časté poruchy chování u mládeže, které jsou předmětem Vaší práce?

„Já mám na starosti sociálně vyloučenou lokalitu, kde jsou poruchy na denním pořádku. Mezi nejčastější patří u mých klientů drobná trestná činnost, přestupky majetkového charakteru, záškoláctví a poruchy chování ve školách“

34) V čem spatřujete příčiny zvýšené kriminality u mládeže?

„Těžko říct. V té moji vyloučené lokalitě se denně setkávám se sociokulturní benevolentní depresivní systém, nulová represe ze strany státu, přílišná byrokracie a pomalost trestních složek, tudíž ti mladí lidé vidí následky až za půl roku. Špatný systém pro naši práci, nemáme žádné páky, takže se bude kriminalita zhoršovat. Přílišná benevolence, mírná opatření, soudy nechtějí dávat ochranou výchovu. Trest odnětí svobody se vůbec nedává, to už musí mladistvý někoho přizabít. Takže bych to zhodnotila tak, že hlavní příčina kriminality u mládeže je celkově špatný systém.“

35) Které opatření, uvedené v zákoně č. 218/2003 Sb., je podle Vás nejúčinnější pro mladé pachatele?

„To je jedno, co je nejúčinnější, ale mělo by to být přísnější. Je to na soudci. Záleží případ od případu. Na někoho platí výslech a už nás nikdy nechce vidět, někomu nepomůže ani, jak se říká světsená voda. Mohly by se více zařazovat obecně prospěšné práce, což by bylo účinné pro mladistvé, protože by si uklidili, tam kde udělali bordel.“

36) Jaké druhy alternativních trestů se používají u mladistvých?

„Skoro žádné. Začali trochu dávat trochu obecně prospěšné práce. Pořád se setkávám jen s ukládáním podmínek.“

37) Jak hodnotíte jejich účinnost? Myslíte si, že mají alternativní tresty pozitivní vliv na mladistvého či na jeho vývoj?

„Pokud je to uložení podmínek, tak určitě nemá. Protože mu dají podmínku a on si z toho stejně nic nevezme a páchá trestnou činnost znova. Pokud je to prospěšná práce, tak ty určitě podle mě mají pozitivní vliv.“

38) Domníváte se, že jsou AT u mladistvých pachatelů v Havířově využívány v dostatečné míře?

„Ano až v nadměrné míře.“

39) Měli by se rozšířit povinnosti rodičů při spolupráci s orgány činnými v trestním řízení? Pokud ano, uveďte jakým způsobem?

„Mohli by být nějakým způsobem sankciováni, za chování svých dětí, pokud jim kriminální chování umožňují a nestarají se o ně, ale těžko říct. Kdyby byli sankciováni, tak by se kriminalita mladistvých snížila. Neříkám, že je zavřít do vězení, ale použít jinou alternativu.“

40) Jak hodnotíte spolupráci mezi Vámi a probační a mediační službou v Havířově? Spatřujete zde rezervy?

„Spolupráce mezi námi je dobrá. Rezervy v ní nevidím.“

41) Je spolupráce v rámci trestního řízení mezi orgány OSPOD, PMS, OSZ a soudů dostatečná?

„Ano je.“

42) Myslíte si, že je současná legislativa v oblasti práce s rizikovou mládeží dostatečná?

„Je to celé postavené na hlavu. Místo aby pomáhala, tak komplikuje práci. Vyšla nesmyslná novela v roce 2013 a dělá z nás úředníky.“

Příloha č. 6

Přepis rozhovoru respondent 4

Žena – 45 let

43) Jakého dosahujete vzdělání?

„Vysokoškolského v oboru sociální práce, řízení sociálních služeb v Brně.“

44) Jak dlouho jste na pozici kurátora pro děti a mládež?

„Tady u nás v Havířově jsem na pozici 8 let.“

45) Proč jste si vybral/a právě tuto práci?

„Mám ráda práci s lidmi.“

46) Jaká je vaše motivace pro vykonávání této profese?

„Motivace? To je složité. Je to podobné jako práce s lidmi, ale mě se líbí, když je spokojenost klientů.“

47) Uved'te časté poruchy chování u mládeže, které jsou předmětem Vaší práce?

„Záškoláctví, užívání návykových látek, pak v oblasti v trestním řízení, provinění u mladistvých.“

48) V čem spatřujete příčiny zvýšené kriminality u mládeže?

„Nevhodné vzory, které děti vidí u svých rodičů. Například dvě generace, kde nikdo nepracuje, žije ze sociálních dávek, sbírá šrot a je svým způsobem sociální vyloučen. Dále v nevzdělanosti, nesprávně využitém volném času u mládeže, lehká dostupnost alkoholu a návykových látek. A hlavně nedostatečné výchovné působení rodičů.“

49) Které opatření, uvedené v zákoně č. 218/2003 Sb., je podle Vás nejúčinnější pro mladé pachatele?

„Nic moc není účinné. Pokud je stanoven dohled probačního úředníka, tak pokud tam mladistvý nechodí, nic se neděje. Za útěky z ochranné výchovy se také nic neděje. Nejúčinnější je podle mě ochranná výchova u nezletilců, dohled probační a mediační služby.“

50) Jaké druhy alternativních trestů se používají u mladistvých?

„U toho si myslím, že je nejvíce prospěšné právě to, že mladistvý uklízí tam, kde něco způsobili. Nejčastěji se ale setkávám s obecně prospěšnou prací a podmínkami.“

51) Jak hodnotíte jejich účinnost? Myslíte si, že mají alternativní tresty pozitivní vliv na mladistvého či na jeho vývoj?

„U obecně prospěšných prací určitě. Soud ve větší míře, ale dává podmínky a stále je prodlužuje.“

52) Domníváte se, že jsou AT u mladistvých pachatelů v Havířově využívány v dostatečné míře?

„Můj osobní názor je, že ne. Já bych daleko více přitvrdila.“

53) Měli by se rozšířit povinnosti rodičů při spolupráci s orgány činnými v trestním řízení? Pokud ano, uveďte jakým způsobem?

„Můj osobní názor je, že děcka opakovaně páchají trestnou činnost a jsou rodiče, kterým je to úplně jedno. Měli by určitě přitvrdit. Při požívání alkoholu, nebo jiných návykových látek nezletilým, ale dítě přitom není v jiném ohrožení života, je běžnou praxí, že se dítě předává zpět rodičům v jejich trvalém bydlišti a tady by měla nastat změna, že rodiči by si měli své děti vyzvedávat na policii.“

54) Jak hodnotíte spolupráci mezi Vámi a probační a mediační službou v Havířově? Spatřujete zde rezervy?

„Velmi dobře. Rezervy jsou vždycky. Tady spatřuji rezervy časové, díky administrativě.“

55) Je spolupráce v rámci trestního řízení mezi orgány OSPOD, PMS, OSZ a soudů dostatečná?

„Na špičkové úrovni.“

56) Myslíte si, že je současná legislativa v oblasti práce s rizikovou mládeží dostačující?

„Rozhodně ne. Hodně nedostačující. My máme veliký problém, že máme děcko od 15 do 18 let, je to feťák, krade doma, my ho dokopeme do PL, tam řekne, že se léčit nebude, nemáme prostředky ani žádné páky, jak to dítě donutit a tím pádem“

vzniká velké vakuum, jelikož odpovědnost za dítě mají rodiče. Dítě si neuvědomuje následky a závislost. Tohle vidím jako hodně velký problém v legislativě. Je to začarovaný kruh.“

Příloha č. 7

Přepis rozhovoru respondent 5

Muž – 49 let

1) Jakého dosahujete vzdělání?

„Dosahuji vysokoškolského vzdělání se zaměřením na pedagogiku.“

2) Jak dlouho jste na pozici kurátora pro děti a mládež?

„Nyní už to bude 14 let.“

3) Proč jste si vybral/a právě tuto práci?

„Jsem limitován svým humanistickým vzděláním. V sociální práci s problémovými dětmi mohu ideálně zúročit své pedagogické vzdělání (zkoušky z obecné pedagogiky, dále z obecné, vývojové psychologie, sociální psychologie a pedopsychologie, psychopatologie, sociologie, biologie dítěte, speciální pedagogiky aj.). V sociální oblasti pracuji více než 20 let, práce s dětmi mě baví.“

4) Jaká je vaše motivace pro vykonávání této profese?

„Mít „jisté“ a v místě bydliště dostupné zaměstnání, stálý plat.“

5) Uveďte časté poruchy chování u mládeže, které jsou předmětem Vaší práce?

„Drobná porušení zákona nezletilých (do 15 let) a mladistvých (15-18 let), většinou majetkového charakteru - krádeže, méně pak přestupky proti občanskému soužití. Zneužívání alkoholu nebo jiných návykových látek. Výchovné problémy doma (nevhodné chování, nerespektování rodičů, útoky z domova aj.) nebo ve škole (nevhodné chování vůči ostatním dětem, vyučujícím, narušování výuky, šikana). Záškoláctví. Trestná činnost dětí a mladistvých (nejčastěji majetková).“

6) V čem spatřujete příčiny zvýšené kriminality u mládeže?

„Je zrcadlem morálního stavu společnosti s aspekty psychospirituální krize, orientací na hmotné požitky a „zákon trhu“, právního chaosu, úpadku morálky a nefunkčních rodin.“

7) Které opatření, uvedené v zákoně č. 218/2003 Sb., je podle Vás nejúčinnější pro mladé pachatele?

„Podle mého jsou to ochranná výchova, společensky prospěšná činnost-obecně prospěšné práce.“

8) Jaké druhy alternativních trestů se používají u mladistvých?

„Ty, které vedou k odklonu od trestu odnětí svobody – podmíněné odsouzení, obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty. „

9) Jak hodnotíte jejich účinnost? Myslíte si, že mají alternativní tresty pozitivní vliv na mladistvého či na jeho vývoj?

„Jak na koho, je to individuální. Dávají se, bohužel, velmi často v případech, kdy by bylo žádoucí ztrestat nepodmíněně (např. recidiva).“

10) Domníváte se, že jsou AT u mladistvých pachatelů v Havířově využívány v dostatečné míře?

„Až příliš! Soudy jsou příliš „hodné“, neochotné rozdávat nepodmíněné tresty (jsou vázány svými instrukcemi aj. vnitřními normami). To působí – jak z hlediska individuální, tak i generální prevence – bezzubě a nemohoucně. Mladí se tak ničeho nebojí a „páchají“ dál. Důsledky pak padají na hlavu slušné části společnosti.“

11) Měli by se rozšířit povinnosti rodičů při spolupráci s orgány činnými v trestním řízení? Pokud ano, uveďte jakým způsobem?

„Ano např. vhodným zakomponováním do § 201 trestního zákoníku (Ohrožování výchovy mládeže), když umožňují nezletilým dětem bezprizornost, úteky a toulání, záškoláctví, kryjí je (např. páchaní tr. činnosti v době školní výuky – organizované krádeže v supermarketech = Olašští romové). Popř. rozšířit trestný čin Maření výkonu úředního rozhodnutí, když rodiče neplní závěry soudu (nedostavují se s dětmi k výslechům na PČR, k jednáním soudů, nespolupracují s PMS, schovávají děti doma na útěku z výchovných ústavů apod.) „

12) Jak hodnotíte spolupráci mezi Vámi a probační a mediační službou v Havířově? Spatřujete zde rezervy?

„Ne, spolupráce s PMS je bezproblémová, dobrá.“

13) Je spolupráce v rámci trestního řízení mezi orgány OSPOD, PMS, OSZ a soudů dostatečná?

„Myslím, že ano.“

14) Myslíte si, že je současná legislativa v oblasti práce s rizikovou mládeží dostačující?

„Ne, viz otázky 10 a 11. Chybí např. i přísně diferencované ústavy (od dětí „mírné spol. nebezpečnosti“ – záškoláctví, útěky z domova, výchovné problémy – po vážně narušené delikventy, uživatele tvrdých drog, pachatele závažnější trest. činnosti. V současné době se jmenované skupiny v ústavní výchově prolínají. Měli by ve VÚ

studovat a tvrdě pracovat (jako v jiných státech), např. na farmách.

Děti běžně utíkají z ústavní výchovy a nic jim za to nehrozí. Policie po nich pátrá jen neochotně a formálně – vždyť hned utečou znovu. Často za pár desítek minut. Je to pro ně „směšné“ opatření. Ústavní výchova tak nefunguje.“